

1295

R

Slovenčinár

a b c

Celoštátna slovenská samospráva

Slovenčinár

Békešká Čaba 2010

Slovenčinár – už inšpirátor!

Volačo sa v roku 2008 s naším Slovenčinárom pohlo - a pohlo sa veľmi dobrým smerom! Metodický časopis, ktorý bol dovtedy zameraný iba na problematiku slovenského národnostného školstva v Maďarsku, razom otvoril okná na dolnozemský svet, na slovenské školy a ich pedagógov v Rumunsku i Srbsku a tentoraz sa hlási už po tretíkrát svojim krajanickým vydaním.

Nedeje sa to takpovediac bez predohry, veď dolnozemskej slovenskej spolky, inštitúcie a samosprávy troch krajín - s účinnou pomocou Slovenskej republiky – vydávajú spolu už poldruha desaťročia kultúrno-spoločenský časopis Dolnozemský Slovák a v poslednom období realizujú vyše dvadsať rôznych spoločných projektov: odborné školenia a študentské súťaže, folklórne jarmoky a festivaly, divadelné prehliadky a literárne semináre.

A tu, hľa, redakcia Slovenčinára nás informuje o tom, že slovenčinári nášho regiónu sa neschádzajú na výmenu skúseností iba virtuálne, na jeho stránkach, ale v októbri 2010 sa konalo v Békešskej Čabe 1. stretnutie dolnozemských slovenských učiteľov! Keď už takéto podujatie očíslovali, určite veria – spolu s nami – v jeho úspešné pokračovanie. Dokonca prednášky z tohoto podujatia tvoria kosť nového čísla Slovenčinára. Celkovo v ňom nájdete príspevky štrnástich slovenských pedagógov a odborníkov z Dolnej zeme a jedného experta zo Slovenska, ktoré sa z najrôznejších aspektov pedagogiky, jazykovedy a kultúrnej antropológie snažia docieľiť, aby sa aj v nastávajúcich časoch mohlo hovoriť o slovenskej Dolnej zemi. O kraji troch slovenských ratolestí, z ktorých jednu považujú vo všeobecnosti ešte za zelenú, druhú za vysychajúcu a tú tretiu snáď už za celkom suchú.

Chcem veriť, že tieto vetvy sa dokážu aj v budúcnosti navzájom posilňovať, fandiť novým zeleným lístkom a výhonkom, akým je podľa môjho presvedčenia aj najnovšie číslo Slovenčinára.

Ján Fuzik, predseda CSS

Obsah

Ivan Miroslav Ambruš (Rumunsko):	
<i>V materinskom jazyku</i>	10
Paed. Dr. Svetlana Zolňanová (Srbsko):	
<i>Postavenie slovenčiny vo vzdelávacom systéme v Srbsku</i>	13
Marianna Melegová Bajczzerová (Maďarsko):	
<i>Uplatnenie umeleckých aktivít vo vyučovaní slovenčiny</i>	16
Vieroslava Tímárová (Rumunsko):	
<i>Olympiáda zo slovenského jazyka v Rumunsku</i>	21
Júlia Marloková Szabóová (Maďarsko):	
<i>Výučba slovenského jazyka v zrkadle jazykových skúšok</i>	25
Viera Boldocká (Srbsko): Úvaha o niektorých problémoch slovenského <i>menšinového školstva vo Vojvodine</i>	32
Eudmila Šomráková (Rumunsko): <i>Vyučovanie predmetu dejiny a tradície</i> <i>Slovákov v Rumunsku pomocou nových vyučovacích metód</i>	35
Anna Franková (Maďarsko): <i>Zachovávanie slovenského kultúrneho dedičstva</i> <i>v mimovyučovacom procese v Slovenskej základnej škole v Sarvaši</i>	41
Mariena Korošová (Srbsko):	
<i>Slovenské učebnice, z ktorých sa učia žiaci v Srbsku</i>	45
Edita Pečeňová (Maďarsko):	
<i>Pedagogická prax poslucháčov slovenčiny v békeščabianskom gymnáziu</i>	47
Anna Ištvánová (Maďarsko): <i>Zachovávanie kultúrnych pamiatok a hodnôt</i> <i>slovenského dedičstva v Maďarsku prostredníctvom turizmu</i>	51
Dagmar Mária Anoca (Rumunsko): <i>Naše kultúrne tradície, udalosti, osobnosti.</i> <i>Jozef Gregor Tajovský, Hana Gregorová</i>	56
Katarína Maružová Šebová (Maďarsko):	
<i>Krátko k tradičnému a postmodernému literárnemu mysleniu</i>	59
Paed. Dr. Patrik Šenkár, PhD. (Slovensko):	
<i>Práca s textom ľudovej rozprávky O divotvornom hrnčíčku v škole</i>	64
Hodnotenie činnosti Výchovno – vzdelávacieho výboru CSS v rokoch 2007 – 2010	68

V dňoch 8. – 10. októbra 2010 sa v Békešskej Čabe uskutočnilo **I. stretnutie dolnozemsých slovenských učiteľov**.

Pedagógovia slovenských národnostných škôl z Rumunska, Srbska a Maďarska viedli v priateľskej atmosfére dialóg o aktuálnych otázkach, týkajúcich sa národnostného školstva. Odborný program spestrili programy Na veselú nôtu, Netradične o tradíciách – vychádzka na kočoch alebo prehliadka kultúrnych pamätihodností Békešskej Čaby.

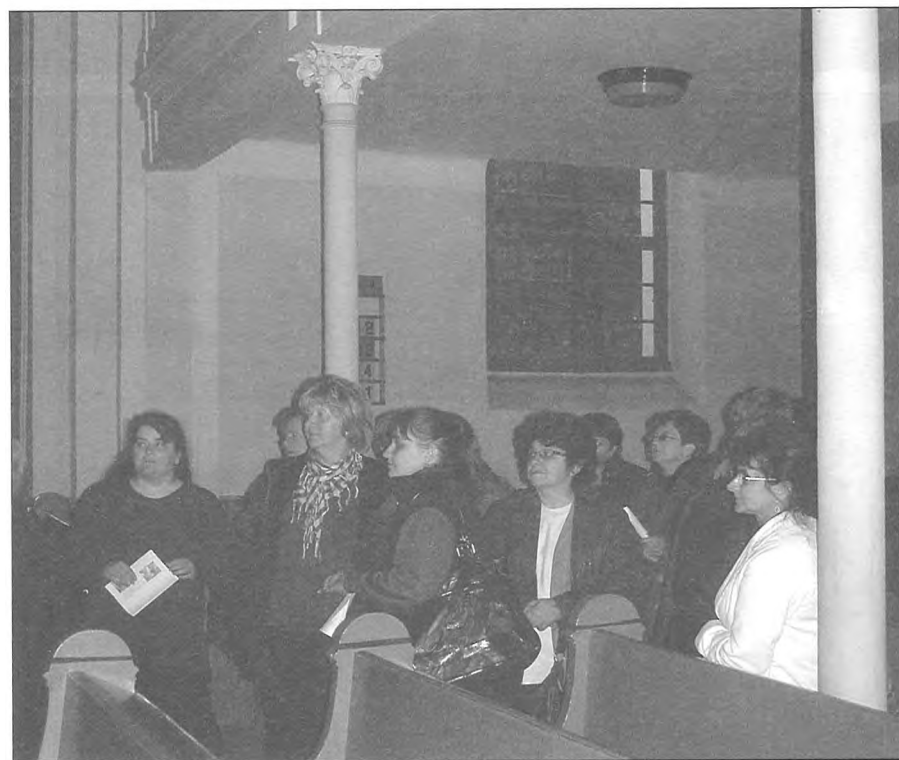
Hlavnými organizátormi stretnutia boli Čabianska organizácia Slovákov a Slovenské gymnázium, základná škola, materská škola a kolégium v Békešskej Čabe.

Program bol zaradený medzi spoločné dolnozemsé projekty. I. stretnutie dolnozemsých slovenských učiteľov finančne podporili Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí a Maďarské civilné fórum.

Do nášho najnovšieho čísla Slovenčinára sme zaradili aj prednášky a fotografie z tohto podujatia.

Redakcia

V materinskom jazyku

Ak sa dnes pozeráme na faktografické čísla a štatistiky, ktoré nám núka ani nie tak dávna minulosť, zostaneme prekvapení. V medzivojnovom tlačovom orgáne Slovákov v Rumunsku, v *Našich snahách* z 22. júla 1939, ročník IV., číslo 24., bolo zaznamenané: „školopovinných slovenských dietok bolo v uplynulom školskom roku 1938 – 1939 na tunajšej slovenskej ľudovej škole v ročníkoch I. – VII. úhrnem 693.“ Uvedený citát sa vzťahuje na počet žiakov v slovenských školách v Nadlaku. Ak si to rozpočítame na jednotlivé ročníky, dostaneme neuveriteľné čísla. V jednom ročníku bolo okolo sto žiakov, čo je pre nás skoro utópia. Dnes je celkový počet žiakov navštevujúcich slovenskú školu v Nadlaku okolo dvesto, hoci teraz hovoríme o dvanástich ročníkoch. Závažný pokles počtu žiakov je zapríčinený tak demografickým poklesom, ako aj zrýchleným asimilačným procesom. Tento stav je čiastočne prirodzený, súčasne je najboľavejšou nemocou našej komunity. Podobnú situáciu zaznamenávame aj v Maďarsku a Srbsku, hoci sa zdá, že v Maďarsku, vďaka oduševneným pedagógom, sa tento proces podarilo stagnovať alebo aspoň zmierniť, začo ich môžeme len obdivovať. Áno, len obdivovať, že našli adekvátne prístupy, prostredníctvom ktorých sa im darí udržať na vysokej úrovni to, čo im zostalo. Naviac sa im podarilo prilákať do slovenských škôl aj takých žiakov, ktorí v sebe už len nosili národné povedomie pod tvarom ešte živých spomienok.

Hneď na začiatku príspevku musím podčiarknuť, že naše školy boli a po celé stáročia zostali základnými inštitúciami pre udržovanie národného povedomia. V nich sa rozsievala kultúra v slovenskom jazyku, čo je tým najsilnejším argumentom pre výrok, podľa ktorého škola zostala základným pilierom pre zachovanie *našej slovenskosti* aj v tých najnepriaznivejších podmienkach.

Zámerom všetkých rodičov je to, aby sa ich deti dostali na vyššiu priečku spoločenského rebríčka a preto vymýšľajú, akým spôsobom sa im to podarí. Spomedzi viacerých možných alternatív si niektorí vyberajú hádam tú najmenej prospešnú. Dávajú svoje deti do rumunských škôl a všetko argumentujú tým, že ich deti vlastne po slovensky už vedia, tak načo by sa slovenčinu učili, keď aj tak neskôr, na vysokých školách, budú mať všetky predmety v rumunčine. A navyše sú aj tie štyri hodiny slovenčiny. Prepíňajú program dieťaťa a kráčia ho o voľný čas. Pred takýmito rodičmi, žiaľ, neobstoja naše dôkazy, podľa ktorých dôsledné poznanie materinského jazyka je len v prospech žiaka.

Každá zložka výchovno-vzdelávacieho procesu zohráva pri formovaní žiakov v zna-

meni národného povedomia významnú úlohu. Samozrejme, že predmet Slovenský jazyk a literatúra je základom, ale nesmieme ignorovať a zabúdať aj na iné vyučovacie predmety, ktoré naplňajú vzdelávací proces. Z celkového počtu hodín slovenčina u nás v Rumunsku predstavuje len necelých 13 percent, pokým ostatné predmety vyučované po slovensky, vyše 60 percent. Z celkového počtu hodín som vyradil cudzie jazyky a rumunčinu, ktoré doplňajú percentuálne zloženie výučby v našich školách. Je veľkým pozitívom našich škôl, že aj predmety ako prírodoveda, fyzika, chémia, zemepis, dejepis atď. sa vyučujú po slovensky. Je známa skutočnosť, že deti si v materinskom jazyku ľahšie osvoja látku a aj vďaka takýmto predmetom si obohatia slovnú zásobu. Veď hádam práve *exaktné vedy* sú tie, ktoré prinášajú veľa nových slov, ktoré žiaci nepoznali.

Som laikom vo výučbe slovenčiny a nie som kompetentný presne usúdiť, ani ako, ani čo by sa mohlo učiť v rámci tohto predmetu. Predsa, ako externý pozorovateľ môžem vyjadriť niekoľko postrehov, ktoré ani nemusia byť pravdivé. Slovenčinári s nimi určite nebudú súhlasiť, ale je to moje videnie výučby slovenčiny, ktoré som si vytvoril v čase, keď moje deti študovali slovenčinu na strednej škole. Božechráň, týmito mojimi úvahami nechcem nikoho uraziť, ale ako učiteľ mám právo na vlastný názor.

Hneď na začiatku sa chcem samého seba opýtať: Pre koho pripravujeme naše deti? Pre Slovensko či pre nás? Prečo táto rétorická otázka? Len preto, lebo naše učebné osnovy sú ešte viac preplnené než osnovy na Slovensku. Tony gramatiky, ktoré si má osvojiť stredoškôla, ho len odrádzajú od študovania slovenčiny. Nepopieram potrebu výučby gramatiky, ale načo toľko vetných rozborov? Žiaci si z toho zapamätajú určite len málo a načo sú im potrebné tieto rozborov po ukončení školy? Podľa mňa oveľa účinnejšie a užitočnejšie by hádam bolo obohacovať slovnú zásobu, ktorá je veľmi chudobná. Kvantita informácií nezlepší situáciu nášho slovenského školstva. Potrebujeme inakšiu víziu o tom, čo chceme robiť a pretože si sami zostavujeme osnovy, hoci podľa určitejšej šablóny, musíme ich odbremeniť od hádam nepotrebných záťažov a jaloviny a zamerať sa na tvorivé schopnosti našich žiakov. Tvorivosť sa dostala do pozadia a interpretácia literárneho textu sa mnohokrát redukuje na to, čo povie učiteľ. Žiak *odrecituje* interpretáciu, ktorá mu bola *ponúknutá* a nepridá k tomu nič osobné. Česť výnimkám, ktorých je veľmi málo. Na vine sú i spomenuté učebné osnovy, podľa ktorých sa vyučujú aj ťažkopádne texty z dávnych slovenských literárnych diel, ktoré dnes už našich žiakov určite neoslovujú. Nevie, prečo sa musíme učiť o literatúre, ktorej význam týmto inak vôbec nepopieram, keď sami zostavovatelia osnov pre rumunskú literatúru takéto texty vyhostili zo záujmového okruhu.

Nekonkurujeme nikomu. To, čo robíme, robíme pre seba a práve preto by sme mali zostavovať učebnice tak, aby boli pre žiakov lákavejšie. Viem, že prispôbiť slovenčinu

dnešným potrebám našej národnosti je vec náročná, ale potrebná. Viem aj to, že čím ďalej, tým menej žiaci čítajú. Práve preto by sme mali vyberať pútavé texty pre literárnu interpretáciu, také texty, ktorým by žiaci rozumeli a našli by v nich niečo osobné. Samozrejme, nesmieme k tomu pristupovať kacírsky, ale odborne a určite sa nám to podarí, veď máme dobrých učiteľov slovenčiny, ktorí chcú našich žiakov naučiť čím viac.

Tu teraz, v Békešskej Čabe, sa stretli učitelia z Dolnej zeme, ktorí učia slovenské deti po slovensky. Nie je to náhoda, ale fakt, ktorý musíme zapísať do našich novodobých dejín. Možno si dnes ani neuvedomujeme, aký obrovský krok sme urobili, aké dvere sme otvorili. Každý z nás, v jednotlivých krajinách, má vlastné špecifiká a vlastné nedoriešené problémy, ktoré sa snažíme vyriešiť. Hoci nás delia hranice, predsa len žijeme v jednom štáte, ktorý sa volá *slovenský jazyk*. Je najcennejším darom, ktorý nám ponechali predkovia. Ešte sme nezostavili dejiny dolnozemskej Slovákov, ale nie je neskoro. Máme spoločný cieľ a spoločné predsavzatia, a to zachovanie národného povedomia našich detí a mládeže. Možno preto sme toho názoru, že najvýznamnejšou zložkou nášho úsilia je pestovanie materinského jazyka tak, aby ním naši potomkovia mohli komunikovať aj naďalej.

V slovenskom jazyku

*Kúpali nás matky v slovenskom jazyku
utierali klinovníkom
na ktorom vyšili slovenské vzorky
do slovenských piesní obliekali náš spánok
aby sme ani v sne nezabudli
na náš pôvod
v slovenskom chráme nás pokrstili
aby sme nikdy nemohli
do iného jazyka odísť
slovenskou modlitbou naprávali
naše kroky do života
veď velebiť Pána
a nájsť tú správnu cestu
sa človeku podarí
len v materinskom jazyku*

Postavenie slovenčiny vo vzdelávacom systéme v Srbsku

Keď chceme hovoriť o kvalite a úrovni vyučovania slovenčiny na školách v Srbsku, nemôžeme nekonštatovať, že pôsobíme v prostredí, ktoré je vyše 250 rokov odlúčené od materského štátu. Vojvodinské školy na Dolnej zemi patrili od roku 1919 najprv Juho-slovániu a najnovšie Srbsku, teda štátu, kde úradným a väčšinovým jazykom je srbčina. Slovenčina si v najnovších zákonných predpisoch našla miesto ako jeden z úradných jazykov vo Vojvodine a podľa tzv. zdedených práv vyučovanie na školách vo Vojvodine prebieha v šiestich jazykoch (medzi ne patrí aj slovenčina). Najprv však predostriem celkový stav na školách v školskom roku 2009/2010.

V školskom roku 2009/2010 máme evidované vyučovanie v slovenských alebo bilingválnych skupinách na 11 predškolských ustanovizniach v 17 mestách, resp. osadách, a to: v Báčskom Petrovci, Kulpíne, Hložanoch, Kysáči, Selenči, Laliti, Starej Pazove, Kovačici, Padine, Jánošíku, Aradáči, Lugu, Vojlovici, Bielom Blate, Erdevíku a pri základných školách v Pivnici a v Silbaši. 976 detí je zaradených do 43 skupín rôznych vekových kategórií. Keď ide o vyučovanie v slovenskej reči, na základných školách je do 159 riadnych a 11 kombinovaných tried zaradených 3 179 žiakov, a to v Padine, Báčskom Petrovci, Kovačici, Kysáči, Starej Pazove, Selenči, Pivnici, Kulpíne, Hložanoch, Jánošíku, Aradáči, Silbaši, Erdevíku, Laliti, Lugu, Bielom Blate a Slankamenských Vinohradoch. Najpočetnejšia je ZŠ Maršala Tita v Padine, kde sa učí 605 žiakov, kým najmenší počet žiakov je v Slankamenských Vinohradoch, kde je v jednej kombinovanej triede iba 6 žiakov. Pre žiakov s osobitnými potrebami, ktorých je v slovenských triedach 59, sa organizuje vyučovanie v Báčskom Petrovci, Selenči, Hložanoch, Kovačici a v Padine. Na základných školách realizuje vyučovanie v slovenskej reči 377 učiteľov. Mnohé predmety sú však zastúpené iba po srbsky. V štúdiu v slovenčine môžu potom naši žiaci pokračovať na gymnáziu v Báčskom Petrovci a v Kovačici a na Vysokej odbornej škole pre vychovávateľov v Novom Sade, na Pedagogickej fakulte v Sombore, vo vysunutom oddelení v Báčskom Petrovci (už iba dva roky, lebo fakulta nedostala akreditáciu kvôli malému počtu po slovensky hovoriacich odborníkov), na Filozofickej fakulte na Oddelení slovistiky v Novom Sade a na Filologickej fakulte v Belehrade.

Od septembra 2010 začala s prácou aj vysunutá trieda základnej hudobnej školy v Báčskom Petrovci a premýšľa sa o otvorení strednej odbornej školy – poľnohospodárskej školy vo Futogu (trieda je schválená, vypracúvajú sa osnovy a pripravujú učebnice), kde je v tomto školskom roku do slovenskej triedy zaradených 9 žiakov.

Pre žiakov, ktorí navštevujú vyučovanie na školách, kde nejestvujú slovenské triedy, sa organizuje vyučovanie slovenského jazyka s prvkami národnej kultúry na vyše 30 základných a 8 stredných školách vo Vojvodine, ako aj v Bólovciach a Dobanovciach pri Belehrade.

Jedným zo základov kvalitného vyučovania je odborné zastúpenie na školách s vyučovacím jazykom slovenským. Už niekoľko rokov sa pravidelne sledujú kádrové potreby na školách, a deficitárne kádre, akými sú učitelia prírodných vied a defektológia, sa pravidelne finančne podporujú. Profesorom – absolventom - sa pomáha pri zamestnávaní a tí, ktorí sa rozhodnú pokračovať vo svojom profesionálnom zdokonaľovaní, sú finančne podporovaní. Pre študentov, ktorí sa rozhodnú študovať v Slovenskej republike, sa poskytuje poradenstvo a zoskupujú sa žiadosti o štipendiá. Problémom je však to, že mladí vyškolení odborníci sa najčastejšie nevracajú domov. Tým sa v poslednom čase medzi slovenskou menšinou zaznamenáva veľký odliv inteligencie, o čom svedčí aj malý počet magistrandov a doktorandov, ktorí by potom mohli pôsobiť ako vedeckí pracovníci alebo profesori na našich fakultách.

S cieľom dosiahnuť čoraz väčší počet žiakov v slovenských triedach na gymnáziách sa finančne podporujú stredoškólači oboch gymnázií. V Kovačici bezplatnými učebnicami a cestovnými lístkami a v báčskopetrovskom internáte bezplatným pobytom počas celého školského roka.

Veľkou výhodou pre slovenské školstvo je aj Zákon o základoch systému výchovy a vzdelávania, ktorý umožňuje, aby sa pri zamestnávaní od učiteľa, ktorý má pracovať v slovenskej triede, žiadala znalosť spisovnej slovenčiny. Budúci zamestnanec s prihláškou na pracovné miesto prikladá diplom alebo potvrdenie, že zakončil slovenské gymnázium, alebo zložil lektorát zo slovenského jazyka na vysokoškolskej úrovni. Úradné školské dokumenty (žiacke knižičky, vysvedčenia, potvrdenia) sa vydávajú dvojязыčne a denník – triedna kniha - sa píše v reči, v ktorej prebieha vyučovanie.

Zákon o učebniciach a učebných pomôckach zabezpečuje preklad všetkých učebníc, ktoré sú schválené Ministerstvom školstva do menšinových jazykov a pre slovenský jazyk si vypracúvame vlastné učebnice (čítanky, gramatiky, lektúru), podobne ako aj pre hudobnú kultúru a dodatky z dejín a výtvarnej kultúry.

Zákonom o národnostných radách sa menšine umožňuje, aby priamo vplývala na výber správnych rád – školských výborov delegovaním svojich členov a dávaním súhlasu na členov lokálnej samosprávy. Pri voľbe riaditeľov ustanoví, kde jestvujú slovenské triedy, sa dáva súhlas na jednotlivých kandidátov. V školách, kde sa slovenčina vyučuje ako voliteľný predmet (aj keď je v škole iba jeden žiak), sa pripomienkuje voľba riaditeľa. Schvaľuje sa plán práce a správa o činnosti slovenských gymnázií a internátu.

Schvaľuje sa takisto zoznam žiakov, prijatých do žiackych a študentských domovov v Novom Sade a dáva sa súhlas pri formovaní ich správnych rád.

V rámci reformy vo vzdelávaní sa vypracúvajú učebné osnovy, štandardy a budú sa organizovať záverečné skúšky z materinského jazyka. Testy a zbierky úloh z matematiky, z ktorých sa žiaci pripravujú na záverečné skúšky, sa prekladajú (do slovenčiny). Všetky súťaže na školskej, obecnej, okresnej a republikovej úrovni sa organizujú aj pre slovenský jazyk a testy zo všetkých predmetov sa žiakom predkladajú aj po slovensky.

V spolupráci s Pokrajinským sekretariátom pre vzdelávanie a Ministerstvom školstva v Srbsku sa doriešili otázky zachovania počtu tried s vyučovacím jazykom slovenským, založili sa nové triedy alebo skupiny v tých miestach, kde postupom času v minulosti došlo k ich zániku, doriešili sa otázky financovania platov našich učiteľov, keď ide o slovenčinu ako voliteľný predmet.

Veľká pozornosť sa venuje spolupráci s ostatnými predstaviteľmi menšín, spoločne sa vystupuje pred verejnosťou a pred úradmi, o všetkých problémoch sa snažíme pravidelne informovať širšiu verejnosť a všetkým vzdelávacím inštitúciám, ich zamestnancom, žiakom a rodičom sa snažíme poskytovať presné, správne a pohotové informácie. Do racionalizácie školského systému sa snažíme pristupovať premyslene, strategicky a odborne; zväžiť každý problém, nevyhýbať sa nevyriešeným otázkam, a tak zabezpečiť bezpečný, kvalitný menšinový vzdelávací systém, ktorý bude spĺňať zákonné predpisy štátu, v ktorom žijeme a zabezpečí zachovanie tradičného slovenského školstva v týchto miestach.

Uplatnenie umeleckých aktivít vo vyučovaní slovenčiny

V roku 2009 slovenská škola v Slovenskom Komlóši oslavovala 60. výročie založenia. V tomto roku si pripomenieme významné jubileum, a to 20. výročie založenia Detského súboru Harmónia. V škole pôsobiaci učitelia okrem výchovno-vzdelávacej činnosti vždy pokladali a pokladajú za dôležitú úlohu zachovávanie slovenských tradícií, pestovanie kultúry našich predkov. Takmer od začiatku pracovali pri škole rôzne záujmové krúžky. Ich hlavným zameraním boli a sú až dodnes ľudový tanec, ľudový spev, divadlo a prednes slovenskej poézie a prózy.

Tieto kultúrne telesá za uplynulé desaťročia reprezentovali našu školu na rôznych podujatiach v Maďarsku, aj mimo hraníc, a hlavne prispeli k osvojovaniu slovenčiny, spoznávaniu našej národnostnej kultúry a k posilneniu národného povedomia našich žiakov. Jednotlivé krúžky viedli oduševnení pedagógovia, ktorí žiakom vštepovali úctu k materinskej reči a k slovenskej kultúre. Popri tom svojou činnosťou položili základy neskoršieho školského kultúrneho súboru Harmónia.

Bývalý učiteľ školy Matej Lugoši založil spevokol. V repertoári mal komlóšske a slovenské ľudové piesne, pionierske piesne a zborové skladby. Okrem školských podujatí sa pravidelne zúčastňoval na regionálnych prehliadkach detských spevokolov, kde získal pekné výsledky.

Kto má spomienky z komlóšskej slovenskej školy spred 35-40 rokov, určite sa pamätá aj na mandolínovú skupinu, ktorá fungovala pod vedením učiteľa Pavla Karasa. Nadané dievčatá hrali na vysokej úrovni a v tejto činnosti pokračovali aj na gymnáziu.

Zakladateľkou a vedúcou osobnosťou krúžku ľudového tanca bola pani učiteľka Anna Medovarská. Jej zberateľská, folkloristická činnosť vplývala aj na žiakov, ktorí nielen zatancovali, ale aj spoznali tieto tance. Pod jej vedením žiaci školy nacvičovali ľudové tanečné hry, s ktorými úspešne vystupovali na rôznych miestach. Anna Medovarská ľudovým tancom a svojou priťažlivou osobnosťou kladne zapôsobila na svojich žiakov i na mladé kolegyne, ktoré pokračovali v tejto činnosti.

Aj korene divadla v slovenskej škole v Slovenskom Komlóši siahajú veľmi ďaleko. Učitelia Pavel Lauko a Ján Sinčok režírovali a nacvičovali divadelné hry. Boli roky, keď školáci zahrli divadelné predstavenia, ktoré mali niekoľko dejstiev a očarili obecenstvo.

V roku 1991, z iniciatívy vtedajšej riaditeľky Anny Lehockej, vznikol Detský súbor Harmónia, ktorý zastrešil všetky kultúrne telesá fungujúce v škole. Takmer každý žiak

školy sa stal jeho členom a zapojil sa do niektorej aktivity. Veď cieľom bolo práve to, aby žiaci, po zániku pionierskych aktivít, strávili svoj voľný čas osožnejšie, aby súdržnosť detí, pedagógov a rodičov, príjemná atmosféra školy nezaničila. Jednotlivé súbory mali svojich vedúcich učiteľov a ktorýkoľvek žiak sa mohol zapojiť podľa záujmu. Hlavným cieľom súboru bolo a je až dodnes oboznámenie so slovenskou kultúrou a jej zachovávanie, pestovanie komlóšskych tradícií a precvičovanie slovenského jazyka.

Anna Račková Ištvánová a Zuzana Lauková od počiatkov vedú Tanečný súbor Harmónia. Sú to bývalé žiačky Anny Medovarskej, ktorá na ne veľmi silne zapôsobil a vštepila im lásku k tanču, k ľudovým tradíciám a ku komlóšskym zvykom. Hlavným cieľom tanečného súboru je zozbieranie ľudových tancov a piesní nášho okolia, ich zachránenie a odovzdanie nasledujúcim pokoleniam. Snažíme sa vychovávať deti v takom duchu, aby rady tancovali, aby si cenili toto krásne dedičstvo.

Anna Račková Ištvánová má na starosti deti nižšieho stupňa. Už od prvého ročníka s nimi nacvičuje slovenské ľudové detské hry, žiakov oboznamuje s pesničkami, riekankami. Pri navíčaní má dôležitú funkciu pohyb, ktorý napomáha memorizovanie slovenského textu. Keďže deti sa učia slovenské piesne už aj v škôlke, v tanečnom krúžku sa rozvíjajú ich poznatky. Je to výborná možnosť na rozširovanie lexiky i na osvojovanie základných vedomostí o tradíciách našich predkov. V tomto veku sú najpopulárnejšie detské ľudové hry a hry, vychádzajúce z tradičných sedliackych prác. Rady sa zahrajú hru na húsky, pečenie chleba, lyžicový tanec. Deti získajú nové poznatky a pritom sa rozvíja ich zmysel pre slovenskú ľudovú hudbu. Nie je zanedbateľné ani to, že deti už v tomto mladom veku rady vystupujú, sú účastníkmi rôznych programov. Už viackrát vystupovali na klobásovom festivale v Békešskej Čabe, pravidelne zavítajú do škôlok a, samozrejme, rady sa predstavujú na školských podujatiach pred svojimi rodičmi a učiteľmi.

Keďže žiaci chodia na tanec už od prvého ročníka, je pre nich samozrejme, že v tejto aktivite pokračujú väčšinou aj v nasledujúcich rokoch. Vtedy sa už s nimi zaoberá Zuzana Lauková. Ako odborne kvalifikovaná tanečnica a oduševnená Slovenka odovzdáva svoje znalosti v tanci a folklóre s veľkou úctou a odbornosťou. Výučba ľudového tanca má vo výchovno-vzdelávacom procese našej školy dôležitú úlohu. Spĺňa viac úloh, než by sme si to mysleli. Jazykové vedomosti detí sa rozvíjajú, obohacujú sa hudobnými a pohybovými znalosťami. Žiaci sa prostredníctvom tejto činnosti oboznamujú s kultúrou svojich predkov, ako žili, pracovali a zabávali sa kedysi Komlóšania. Osvojujú si ľudové tance nášho regiónu, pestujú tance, typické pre túto oblasť.

Tu, samozrejme, musíme pripomenúť najstarší komlóšsky tanec, marš, ktorý je najobľúbenejším tancom našich detí. V priebehu rokov sa však oboznáma aj s ostatnými

tancami, ktoré sa kedysi tancovali na zábavách, na svadbách. Vo vyšších ročníkoch už dokážu nacvičiť aj dlhšie programy, ktoré zhrňajú ich poznatky z tanca. Tak vznikli tance Komlóšska svadba, Kradnutie geregi, Príchod našich predkov na Komlóš, Na jarmoku, Klobúkový, Palicový, Vankúšový tanec. Ich repertoár je veľmi široký. Okrem týchto sa učia aj tance z rôznych regiónov Slovenska, prostredníctvom ktorých spoznajú kultúru materskej krajiny. Nacvičovaním sa žiaci zdokonaľujú nielen v tanci a v tradíciách, ale lepšie si osvojujú dejiny svojho mesta. Rozširuje sa aj ich lexika, a to nielen v spisovnej slovenčine, ale aj v dialekte, v tzv. komlóšskej slovenčine. Členovia Detského súboru Harmónia sa v rámci týchto vystúpení zúčastnili už na rôznych podujatiach. V prvých rokoch vystupovali na rôznych Slovákmi obývaných miestach Maďarska. Sú stálymi účastníkmi komlóšských národnostných i mestských programov, často ich volajú na podujatia do okolitých osád. Viackrát sa dostali aj do zahraničia, pravidelne chodia na Slovensko, do Rumunska, predstavili sa aj v Poľsku.

Samozrejme, deti veľmi rady vystupujú na školských a mestských programoch, kde sa môžu predstaviť pred svojimi rodičmi. Veľkolepými programami boli napr. kultúrny večierok *Kým vieš snívať...* (2007) a slávnosť pri príležitosti 60. výročia založenia školy. Na takýchto programoch sa predstavujú nielen ľudovým tancom, ale aj modernými choreografiami, ktoré tiež s veľkou radosťou tancujú.

Okrem vystúpení využívajú aj možnosti zdokonaľovania sa v tanci. Viackrát boli v letnom tanečnom tábore v Budapešti a v tomto roku sa zúčastnili na letnom medzinárodnom tábore v Tatrách, kde získali nielen vzácne znalosti, ale mali možnosť zdokonaľovať sa v slovenskom jazyku, nadviazali cenné priateľstvá a získali zážitky zo slovenského prostredia. Veľkou výhodou pre tanečný súbor je možnosť pokračovania v Tanečnom súbore Komlóš, základom ktorého sú práve naši žiaci. Preto môžeme dúfať, že tu získané znalosti sa budú naďalej rozširovať. S tanečným súborom je veľmi úzko spätá ďalšia zložka Harmónie, a to spevokol. Hlavným cieľom tejto aktivity je pestovanie ľudových piesní, chránenie našej hudobnej kultúry a posilnenie národného povedomia našich detí.

Po založení súboru jeho vedúcimi sa stali učiteľka školy Mária Ďurkovičová Krčmeriová a hostujúci učiteľ zo Slovenska Miroslav Brna. V spevokole spievajú žiaci od druhého až po ôsmy ročník. Na repertoári spevokolu začiatkom dominovali hlavne slovenské ľudové piesne, ale spievali sa aj maďarské, poľské, ba aj španielske a švédске ľudové piesne, upravené do dvoj- a trojhlasu. V spevokole boli hudobne nadané dievčatá, preto popri ňom pôsobila aj ľudová hudba. S gitaristkami sa zaoberal Pavel Ištván a s mandolínovou a husľovou skupinou Miroslav Brna. Okrem domácich programov úspešne vystupovali na Slovensku, v Poľsku, Rumunsku, Česku, Rakúsku. Deti sa na vystúpenia pripravovali s veľkou radosťou, bola to pre ne aj motivácia v učení sa slovenčiny. Po

počiatkových úspešných rokoch dirigent Miroslav Brna napísal niekoľko netradičných detských piesní v štýle popu. Tento nový smer ešte lepšie spestril repertoár zboru a zvýšil oduševnenie i usilovnosť žiakov. V roku 2000 spevokol nahral v Slovenskom rozhlas v Bratislave zvukový nosič pod názvom Harmónia a neskôr pripravil aj videoklip v Banskej Bystrici. Bol to výnimočný úspech našich detí.

Popový rytmus charakterizoval repertoár spevokolu aj po príchode hosťujúcej učiteľky Dagmar Kötelešovej. So širokým repertoárom piesní súbor naďalej úspešne vystupoval na školských a mestských akciách. V roku 2008 dostal pozvanie na Slovensko na slávnostný galaprogram v Galante. V tom istom roku usporiadali prvý vianočný koncert v Evanjelickom kostole v Slovenskom Komlóši pre rodičov a obyvateľov mesta. Táto udalosť bola taká úspešná, že sa stala tradíciou našej školy.

Niektorí nadaní členovia spevokolu spievajú aj sólo, sú stálymi účastníkmi rôznych súťaží v prednese ľudových piesní. Na celoštátnej súťaži Spievanky a veršovačky sa takmer každý rok umiestnia na prvom mieste v sóle alebo v skupinovom speve.

Niekoľko rokov chodia i na medzinárodnú súťaž Cez Nadlak je... do Rumunska, kde tiež získavajú pekné výsledky. Podotýkam, že aj v tomto roku obsadili jedno prvé a jedno tretie miesto.

Dovoľte mi, aby som povedala ešte niekoľko slov o jednej staronovej činnosti, týkajúcej sa spevu a hudby. Ako som to už načrtla, dávnejšie bola známa komlóšska mandolinová skupina, ktorá neskôr zanikla. Pred rokom, z iniciatívy bývalého učiteľa školy Pavla Karasa a učiteľky Márie Krčmériovej sa táto činnosť v našej škole znovu obnovila. Tri dievčatá začali nacvičovať hru na mandolínu s pani učiteľkou, dúfajúc, že táto kedysi taká úspešná činnosť bude mať pokračovanie.

Okrem komlóšskeho tanca a spevu má svoje tradície aj divadlo. Pri zakladaní Detského súboru Harmónia sa učitelia snažili o to, aby si žiaci mohli vybrať činnosť, ktorá je im najbližšia. Divadlo je symbiózou spevu, pohybu, tanca a slova, v našom prípade je všetko v slovenčine! Hlavným cieľom tejto aktivity je to, aby žiaci čím viac používali slovenský jazyk, rozširovali svoje jazykové znalosti a smelo vystupovali na javisku pred obecnstvom. Rozvíja sa kreativnosť žiakov a zdokonaľovanie v jazykovom prejave.

Zuzana Antalová Kočišová a Anna Ondrejová sa zaoberajú s divadelníkmi od začiatku. Príprava divadelného predstavenia je spoločná práca učiteľiek a detí. Veľký dôraz kladú na správnu výslovnosť, na rozširovanie jazykových znalostí divadelníkov. Spoločne si vyberú námet a vytvoria divadelné predstavenie. Je to dlhý proces, ktorý je plný jazykových hier, dramatických cvičení, spevu a pohybu. Mladí divadelníci sú už dlhé roky stálymi účastníkmi celoštátnej divadelnej prehladky Deti deťom. Najväčšie úspechy získali s divadelnými hrami rôzneho charakteru. Boli to Jánošík, Do školy,

Zlatá rybka, Pýcha triedy, Golego, Abeceda, Najväčšie bohatstvo, Jano. Naši žiaci mali možnosť predstaviť sa na Slovensku aj s touto činnosťou. Vystupovali v Žiline, v Šali a s pomocou hosťujúcej učiteľky Lubomíry Rollovej boli účastníkmi živého televízneho natáčania detskej relácie Majster N v Slovenskej televízii v Mlynskej doline v Bratislave.

Je veľkou výhodou, že divadelníci môžu každé leto odcestovať do letného divadelného tábora, kde nacvičujú divadelné predstavenia s odborníkmi, nadobúdajú jazykové znalosti a strávia pekne dni v slovenskom prostredí medzi kamarátmi.

S divadelnou činnosťou je úzko spätá príprava na celoštátnu súťaž Veršovačky. Na školskom kole sa zúčastňuje väčšina žiakov a tí najlepší reprezentujú našu školu v regionálnom kole. Sme hrdí, že získavajú pekné výsledky a vždy viacerí môžu postúpiť do celoštátnej súťaže. Vďaka peknej výslovnosti, usilovnej príprave a dobrému prednesu máme takmer každý rok viacerých žiakov, ktorých porota vyhodnotí ako najlepších.

Aj v prednese poézie a prózy sme mali možnosť predstaviť sa aj na Slovensku. Viacrát sme sa zúčastnili na košickej a bratislavskej literárnej súťaži, kde žiaci dôstojne reprezentovali našu školu. Na tieto súťaže žiakov pripravujú učiteľky slovenčiny.

Súbor Harmónia v tomto roku oslavuje 20. výročie svojho založenia. Doposiaľ sme všetky okrúhle výročia oslávili jubilejným vystúpením žiakov, v rámci ktorého sa predstavili jednotlivé zložky súboru. Aj v tomto roku sa pripravujeme, rodičov a všetkých záujemcov chceme potešiť pestrým zábavným programom.

Detský súbor Harmónia, fungujúci pri slovenskej škole v Slovenskom Komlóši, získal v roku 2001 ocenenie Za komlóšskych Slovákov, za vynikajúcu činnosť v oblasti zachovávanía kultúry a tradícií svojich predkov.

Predsa, najdôležitejším ocenením činnosti našich žiakov sú ich úspechy na rôznych vystúpeniach, a hlavne to, že majú radosť z toho, čo robia, neuvedomujúc si, že tým nadobúdajú nové skúsenosti, praktické zručnosti a hlavne vedomosti.

Olympiáda zo slovenského jazyka a literatúry v Rumunsku

*Slovenčina moja, pekné ty zvuky máš,
Tatransko vzbudzuješ, život mu dáš...*

Viliam Pauliny Tóth

Školské súťaže z rôznych predmetov, ako aj súťaže z remesiel prispievajú k dôkladnej profesionálnej, vedeckej, kultúrno-umeleckej príprave žiakov, k rozvoju záujmu o budúce zamestnanie, o vedu a techniku, ako aj k rozšíreniu a upevneniu znalostí nadobudnutých vo výchovno-vyučovacom procese. Školské súťaže taktiež umožňujú žiakom uplatniť tvorivé myslenie, novátorského ducha a sklony k študijnému predmetu.

Podobne ako pri športových súťažiach a olympiádach, účasť na školských vzdelávacích olympiádach umožňuje žiakom overiť si znalosti, konfrontovať vlastné vedomosti s vedomosťami iných žiakov.

Najväčší rumunský básnik Mihai Eminescu, ktorý v roku 1875 zastával funkciu školského revízora, napísal: „...Škola by nemala byť skladom vedomostí, ale gymnastikou celej osobnosti človeka; žiak nie je nosič, ktorý si zatažuje myseľ vrecami šupin niektorých cudzích myšlienok, pod ktorými stene, ale človek, ktorý využíva všetky možnosti svojej inteligencie, posilňuje svoj intelektuálny aparát presne tak, ako sa športovec posilňuje fyzicky, rozvíja svoje zručnosti a svoju silu.“ To, čo písal Eminescu pred 135 rokmi, predstavuje hlavný cieľ Európskej únie v oblasti výchovy a profesionálnej prípravy.

Olympiády boli skoncipované tak, aby podporovali tvorivosť žiakov, schopnosť súťažiť s inými, a nie v poslednom rade, aby pestovali zmysel pre fair play. Túžba po poznaní, želanie byť tým najlepším a vyhrať sú dôležité podnety, ktoré motivujú žiakov, aby vynaložili úsilie, a to dosť závažné, za účelom zúčastniť sa na školských súťažiach.

Počet účastníkov každoročne vzrastá. Motivácia účasti zosilnela a my dochádzame k záveru, že tu nejde len o peňažnú odmenu. Celoštátne kolá súťaží sú v živote každého účastníka jedinečnou udalosťou.

Pre profesorov predstavuje olympiáda miesto, kde môžu dokázať svoj profesionalizmus dokonalou a rozšírenou prípravou žiakov, ktorí sa zúčastňujú na školských súťažiach.

V každej generácii sú žiaci, ktorí majú záujem o určitý študijný predmet, náklonnosť k určitej vedeckej doméne. Odhalenie a podporovanie takýchto žiakov s cieľom prehlbovania určitých domén argumentuje organizovanie a priebeh súťaží zo študijných predmetov v oblasti umenia, vedy a nie v poslednom rade v remeslách.

Olympiády a školské súťaže musia byť organizované v záujme dosiahnutia hlavného cieľa školskej reformy, akým je profesionálne formovanie, ako aj formovanie kľúčových kompetencií.

Je známe, že rumunská škola nadobudla reálnu prestíž práve vďaka generáciám žiakov, ktorí sa predstavili na vysokej úrovni na medzinárodných súťažiach v rôznych doménach.

Hodnotenie úrovne teoretickej a praktickej prípravy žiakov prostredníctvom súťaží zo študijných predmetov, ako aj v remeslách umožňuje Ministerstvu školstva objaviť a podporovať výnimočné talenty. Objavenie a podporovanie mladých talentov, ako aj zabezpečenie podmienok pre ich neskorší rozvoj je jednou zo závažných úloh novej výchovno-vzdelávacej politiky. Účasť na školských súťažiach predstavuje prvý krok pre uplatnenie budúcich odborníkov.

Ministerstvo školstva organizuje každoročne na celoštátnej úrovni približne 70 súťaží a školských olympiád. Olympiáda zo slovenského jazyka a literatúry sa zapísala do národného kalendára ministerstva v roku 1992. Účasť žiakov na celoštátnom kole súťaže zo slovenského jazyka a literatúry znamená nielen obdržanie peňažnej odmeny, ale takisto prehlbuje lásku k zachovaniu a rozvíjaniu jazykovej identity a pestovaniu slovenského materinského jazyka. Zapojenie olympiády zo slovenského jazyka a literatúry do celoštátneho kalendára ministerstva zdôrazňuje postavenie slovenského jazyka a literatúry ako rovnocenného predmetu s ostatnými študijnými predmetmi ako rumunčina, fyzika, chémia a pod.

Olympiády sa konajú v nasledovných kolách: školské kolo, miestne kolo, župné kolo a najvýznamnejšie je celoštátne kolo.

CELOŠTÁTNE KOLO

Celoštátne kolo organizuje a financuje Ministerstvo školstva spolu so školskou župnou správou. Na začiatku každého školského roka, na úrovni Oddelenia pre národnostné školstvo Ministerstva školstva je ustálená školská župná správa, ktorá organizuje celoštátne kolo. V prvom rade pripadajú do úvahy školské župné správy, ktoré spravujú vyučovanie v slovenskom jazyku, ale aj iné správy, o to viac, že na tomto kole sa zúčastňujú aj iné menšiny: Česi a Srbi.

Počet žiakov

Medzi rokmi 1992-1996 sa na celoštátnom kole zúčastnili žiaci VII. a VIII. ročníka zo škôl s vyučovacím jazykom slovenským zo žúp Arad, Bihor a Salaj.

V septembri 1995 bola založená stredná škola s vyučovacím jazykom slovenským, druhá v poradí za strednou školou Jozefa Gregora Tajovského v Nadlaku, - v Bodonoši, v župe Bihor, ktorá nesie meno Jozefa Kozáčka. Takýmto spôsobom, počnúc rokom 1996, sa počet účastníkov na celoštátnom kole zväčšuje najprv o IX. ročník až po XII. ročník v roku 1999. Teda od roku 1996 sa na celoštátnom kole zúčastňujú žiaci VII. až XII. ročníka zo škôl s vyučovacím jazykom slovenským zo žúp Arad, Bihor a Salaj. Počet účastníkov sa mení z roka na roka a je závislý od počtu žiakov, ktorí sa zúčastňujú na župnom kole a, samozrejme, od počtu žiakov v danom školskom roku. V roku 1992 sa na celoštátnom kole zúčastnilo 29 žiakov a v roku 2010 až 56.

Miesto priebehu

Miesto priebehu súťaže celoštátneho kola sa ustáli spolu s vedením školskej župnej správy. Všeobecne, až do roku 2000, sa vymieňali župy Arad so župou Bihor, až kým sa k žiakom zo slovenských škôl nepridali žiaci zo škôl s vyučovacím jazykom srbským zo VII. a VIII. ročníka zo žúp Caraš Severin a Timiš. Postupne sa pridali aj žiaci, ktorí študujú český jazyk zo VII. a VIII. ročníka, ako aj žiaci, ktorí študujú ruský jazyk (ruskí lipovci), taktiež zo VII. a VIII. ročníka. Potom, v roku 2005, sa pridali aj žiaci z IX. ročníka zo strednej školy s vyučovacím jazykom srbským. Takto tento spôsob organizovania celoštátneho kola nadobudol interetnický a interkultúrny charakter. V posledných rokoch sa na tomto kole zúčastňujú tri menšiny: Slováci, Srbi a Česi. Je to výmena skúseností medzi žiakmi a profesormi troch národností, ktorí majú ten istý cieľ: pestovať lásku k materinskému jazyku a rozvíjať príslušnosť k určitej kultúre. Žiaci majú možnosť a príležitosť spoznať nové kraje, nadväzovať priateľstvá. Profesori majú zase príležitosť analyzovať spolu problémy, s ktorými sa stretávajú v každodennej práci, nedostatky, učebné osnovy a vôbec všetko, čo je spojené s vyučovacím procesom. Tým, že sa pridali aj iné menšiny, každoročne sa mení aj miesto konania súťaže celoštátneho kola: Temešvár, Rešica, Tulcea, Bukurešť, Arad, Zalau atď. Žiaci majú počas trojdňového pobytu možnosť navštíviť múzeá, spoznať špecifiká toho-ktorého kraja, oboznámiť sa s históriou komunít. Taktiež pri slávnostnom otvorení olympiády organizátori vždy pripravujú aj krátky kultúrny program: spevy, recitácie, tance a iné.

Tematické okruhy

Pokiaľ ide o tematické okruhy pre celoštátne kolo, tieto sú ustálené na začiatku každého školského roka, keď sa profesori slovenského jazyka stretávajú na poradách. Tematika je úzko spojená s učebnými osnovami pre slovenský jazyk. Zostava tém pre súťaž sa

zmenila, prihliadajúc na zmeny, ktorými prešli aj učebné osnovy a požiadavky školskej reformy. Na začiatku boli otázky z gramatiky a literatúry, aby sa v posledných dvoch rokoch testy vypracovali podľa vzoru testov pre celoštátnu skúšku zo slovenského jazyka, respektíve pre maturitnú skúšku. Napr. pre VII. a VIII. ročník literárne texty: *Doktor, Prvé hodinky, Smrť Jánošíkova, Zuzanka Hraškovie* atď., gramatika - lexikológia: synonymá, homonymá, neologizmy, antonymá, *morfológia* plus *syntax: podradňovacie súvetie: prívlastková veta, predmetová veta, priradňovacie súvetie: zlučovacie, stupňovacie, vylučovacie, odporovacie* a funkčný text: *list, blahoželanie, pohľadnica*.

Pre ďalšie ročníky (IX – XII) je tematika spojená s kreativnosťou a obrazotvornosťou žiakov, a preto na prvom mieste sú voľné témy.

Odmeny

Prví piati žiaci z každého ročníka sú odmenení peňažnými cenami, ktoré zabezpečuje Ministerstvo školstva.

Pretože súťaž je významnou udalosťou v živote celej slovenskej komunity, Demokratický Zväz Slovákov a Čechov v Rumunsku každoročne sponzoruje olympiádu vecnými cenami. Ďalšími sponzormi sú Veľvyslanectvo SR v Bukurešti, poslanec DZSČR v rumunskom parlamente, predsedníčka celoštátnej komisie, Kultúrna a vedecká spoločnosť Ivana Krasku.

Okrem toho Oddelenie pre interetnické vzťahy, ktoré funguje pri rumunskej vláde, každoročne organizuje a financuje pre výhercov prvej ceny zájazd do zahraničia a pre ostatných, čiže 2. a 3. miesto, tábor v krajine – na pobreží Čierneho mora, v horách alebo v delte Dunaja. Spolupráca s Oddelením pre interetnické vzťahy sa začala v roku 1998 a odvtedy mali žiaci možnosť navštíviť rôzne krajiny Európy: Grécko, Taliansko, Českú republiku, Slovensko, Rakúsko a iné. Napríklad v tomto roku žiaci vycestovali do Paríža a okolia.

Celoštátna komisia - Porota

Testy pre celoštátne kolo sú vypracované komisiou, ktorá je zložená z učiteľov slovenského jazyka zo spomenutých škôl, počet jej členov je dnes 9. Hodnotenie a bodovanie prác určí komisia.

Olympiáda je významnou udalosťou v živote našich žiakov a profesorov, a preto dúfame, že sa jej bude venovať aj naďalej adekvátna pozornosť a že sa naďalej bude rozvíjať láska k materinskému jazyku – tomu najdrahšiemu, čo človek má.

Výučba slovenského jazyka v zrkadle jazykových skúšok

Znalosť cudzích jazykov je v súčasnom období v štátoch Európskej únie veľmi potrebná, veď väčšina zamestnávateľov vyžaduje od uchádzačov dokonalé ovládanie aspoň jedného cudzieho jazyka (ba často ani nie iba jedného). To je skutočná výzva pre školy, ako i pre stredoškolských profesorov, ktorí sa snažia vplývať na študentov tak, aby rozvíjali ich základné kompetencie, predovšetkým pre ich budúci profesionálny rast.

Zlaté pravidlo: „*Kolko rečí vieš, toľkokrát si človekom,*“ v súčasnej Európe bez hraníc, kde ľudia môžu voľne cestovať, nadobúda ešte väčšiu pravdivosť.

Školy okrem toho, že musia pripraviť študentov na potreby ich budúceho povolania, môžu ich pripraviť aj na štúdium v zahraničí, nad čím niektorí gymnazisti aj uvažujú. Väčšina zahraničných škôl a už aj mnohí zamestnávatelia vyžadujú medzinárodné uznávané jazykové skúšky ako potvrdenie schopnosti uchádzača študovať či komunikovať v cudzom jazyku.

Vo svojom príspevku podávam všeobecné informácie o jazykových skúškach zo slovenského jazyka a o rozvoji kompetencií, potrebných pre úspešné vykonanie jazykových skúšok.

Štátnu jazykovú skúšku je možné vykonať na jazykovej škole, ktorá má na to oprávnenie, vydané Ministerstvom školstva MR. Takúto skúšku môže vykonať aj uchádzač, ktorý na takejto jazykovej škole neštudoval.

Pre našich študentov sú asi najznámejšie skúšky ELTE ITK1 (doškoloovacieho centra cudzích jazykov Univerzity Eötvösa Loránda), ktoré aj zo slovenského jazyka umožňujú získať medzinárodné platný, časovo neobmedzený certifikát, osvedčujúci znalosť jazyka na úrovni, definovanej Spoločným európskym referenčným rámcom (B1 – C1). „*Spoločný európsky referenčný rámec pre vyučovanie a učenie sa cudzích jazykov*“ je referenčný dokument Rady Európy pre Európske jazykové portfólio. Jedným z jeho cieľov je pomôcť spolupracovníkom opísať úrovne schopností, ktoré sa vyžadujú, existujúcimi normami, testami a skúškami, aby sa uľahčilo porovnanie medzi rôznymi systémami kvalifikácie. S týmto zámerom Rada Európy zostavila Európsky rámec so spoločnými referenčnými úrovňami.

Spoločný európsky referenčný rámec pre jazyky (Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment) – dokument, ktorý vznikol na pôde Rady Európy, stanovuje všeobecný stupeň dosiahnutia jednotlivých presne špecifi-

kovaných kompetencií a vytvára rámec pre tvorbu vzdelávacích politík v oblasti jazykov. Spoločný európsky referenčný rámec pre jazyky definuje jednotlivé komunikačné úrovne.

Základná úroveň <i>(Používateľ základov jazyka)</i>	Mierne pokročilá úroveň <i>(Samostatný používateľ)</i>	Pokročilá úroveň <i>(Skúsený používateľ)</i>
<p style="text-align: center;">A1</p> <p>- úplný začiatok Fáza objavovania / oboznamovania sa s jazykom.</p>	<p style="text-align: center;">B1</p> <p>- mierne pokročilí Fáza plynulého využívania základných komunikačných nástrojov.</p>	<p style="text-align: center;">C1</p> <p>- pokročilí Fáza plynulého využívania komunikačných kompetencií v širokom komunikačnom kontexte.</p>
<p style="text-align: center;">A2</p> <p>- začiatok Počiatočná fáza využívania základných komunikačných nástrojov.</p>	<p style="text-align: center;">B2</p> <p>- stredne pokročilí Fáza primeraného využívania komunikačných kompetencií v bežných komunikačných situáciách.</p>	<p style="text-align: center;">C2</p> <p>- vysoko pokročilí Fáza celkového operačného využitia jazyka v akomkoľvek komunikačnom kontexte, vrátane využívania interkultúrnych kompetencií.</p>

Porovnanie skúšobného systému ELTE ITK so štátnymi jazykovými skúškami a so šesťstupňovou škálou Rady Európy²

Štátne jazykové skúšky	Úrovně skúšobného systému „ORIGÓ” ELTE ITK	Šesťstupňová škála Rady Európy
Nie je možná akreditácia		C2
C1 (vyšší stupeň)	ELTE ITK ORIGÓ C1 (vyšší stupeň) Ústna Písomná Komplexná	C1
B2 (stredný stupeň)	ELTE ITK ORIGÓ B2 (stredný stupeň) Ústna Písomná Komplexná	B2
B1 (základný stupeň)	ELTE ITK ORIGÓ B1 (základný stupeň) Ústna Písomná Komplexná	B1
Nie je možná akreditácia	Vstupný stupeň (maďarčina ako cudzí jazyk)	A2
	Skúška Junior	
Nie je možná akreditácia		A1

Jazyková skúška hodnotí úroveň verbálnej a písomnej komunikácie uchádzača v rozličných životných či profesijných situáciách, v oblasti jeho zamestnania a v osobných, súkromných či každodenných situáciách.

TYPY SKÚŠOK:

- základný stupeň jazykovej skúšky – 1. stupeň náročnosti
- stredný stupeň jazykovej skúšky – 2. stupeň náročnosti
- vyšší stupeň jazykovej skúšky – 3. stupeň náročnosti

CHARAKTER SKÚŠOK:

1. Stupňovitosť

- Spoločné požiadavky (bez ohľadu na obsah školských učebných plánov, učebných osnov, použitých metód a použitého času na prípravu)
- Komplexné meranie jazykových a komunikačných kompetencií.

2. Modulárnosť

- Na stupňoch B1, B2 a C1 možno skúšku vykonať na každom stupni z troch typov:

A. Ústna skúška (Typ „A”)

- pochopenie rečového prejavu + schopnosť tvorenia ústneho prejavu

B. Písomná skúška (Typ „B”)

- písomné schopnosti + schopnosť porozumieť prečítanému textu

C. Komplexná skúška (Typ „C”)

- pochopenie rečového prejavu + schopnosť tvorenia ústneho prejavu + písomné schopnosti + schopnosť porozumieť prečítanému textu

3. Porovnatelnosť

- V súlade so základnými zásadami skúšok sú hladiská a kritériá hodnotenia jazykových znalostí vo všetkých jazykoch identické.

4. Jednotnosť

- Všetky typy skúšok sa zameriavajú na hodnotenie štyroch základných jazykových zručností:

- schopnosť porozumieť prečítanému textu
- schopnosť porozumieť počutému textu
- súvislý písomný prejav v rozsahu prispôbenom danej jazykovej úrovni
- ústny prejav

Okrem toho sa meria aj kompetencia sprostredkovania.

5. Štandardnosť hodnotenia

- Celkový prospech jazykovej skúšky sa určí podľa výsledkov jednotlivých častí, kde výkon uchádzača musí presahovať v každej časti skúšky 40 %, pričom jeho celkový výkon nemôže byť menší ako 60 %.

Obsah skúšky

I. Ústna časť

- na všetkých troch stupňoch:
- voľný rozhovor
- samostatný výklad konverzačnej témy na základe obrázku /-ov/
- situačný dialóg
- na strednom stupni + náčuv s porozumením v jazykovom laboratóriu
- na vyššom stupni + tlmočenie
- pohotovo reagovať a vyjadrovať sa plynulo aj v náročnejších témach (Predpokladá sa kandidátova priebežná znalosť súvislostí v svetovom kontexte.)

II. Písomná časť

Základný stupeň:

- čítanie s porozumením (odpovedať po maďarsky na maďarské otázky)
- vyplnenie dotazníku
- tvorenie textu (písanie listu)

Stredný stupeň:

- jazykový test
- preklad maďarského textu do slovenčiny
- sloh (napísať súvislý jazykový prejav na určenú tému)
- preklad zo slovenčiny
- pochopenie prečítaného textu (odpovede na otázky v maďarskom jazyku)

Vyšší stupeň:

- jazykový test (náročnejšie gramatické a lexikálne štruktúry)
- stručná reprodukcia maďarského textu v slovenskom jazyku (zhustenie textu)
- sloh (napísať náročnejší jazykový prejav na určenú tému)
- preklad slovenského textu do maďarčiny
- pochopenie prečítaného textu (odpovede na otázky v maďarskom jazyku)

Základnou štátnou jazykovou skúškou sa overujú jazykové zručnosti kandidáta a jeho znalosti o základných javoch života v danej jazykovej oblasti. Obsah základnej štátnej jazykovej skúšky je zameraný na bežné životné situácie a na základné otázky politického, hospodárskeho a kultúrneho diania v danej jazykovej oblasti. Kandidát má preukázať schopnosť porozumieť hovorený a písaný text a samostatne sa písomne i ústne vyjadrovať o určených témach.

Úloha učiteľov pri príprave na jazykovú skúšku je nesmierne ťažká, totiž nedisponujú dostatočným množstvom prípravného materiálu. Národnostné školy, žiaľ, nie sú vybavené takým množstvom učebníc, akým disponujú učitelia niektorých „svetových“ cudzích jazykov, nehovoriac o obrazových či audiovizuálnych učebných pomôckach, o prostriedkoch informačno-komunikačných technológií, projektového vyučovania, prezentácií atď.

Získať „dnešného“ študenta a motivovať ho je nesmierne ťažké. Potrebná je zmena metód a foriem vyučovacieho procesu.

Pri výučbe slovenského jazyka máme rozvíjať predovšetkým receptívne (čítanie, počúvanie) a produktívne (hovorenie, písanie) kľúčové kompetencie.

Úspešné vykonanie jazykovej skúšky si vyžaduje aj poznávacie a čitateľské kompetencie ako napr. technika čítania, prezentácia textu, pamäťové, klasifikačné, aplikačné, tvorivé, analytické, informačné a interpretačné zručnosti.

Z komunikačných jazykových kompetencií sú najdôležitejšie lingválne (lexikálne, fonologické, syntaktické vedomosti a zručnosti), sociolingválne (pravidlá zdvorilosti, normy, ktorými sa riadia vzťahy medzi generáciami, pohlaviami, spoločenskými a sociálnymi skupinami) a pragmatické (realizácia jazykových funkcií a rečových aktov) kompetencie.

V odbornej literatúre sa často stretávame s interaktívnym, zážitkovým učením, ktoré je založené na skúsenosti a zároveň je prepojené so životom.

Je všeobecne známe, že vyjadrovacie schopnosti našich študentov sú na pomerne nízkej úrovni, veď málo čítajú a nástupom informatizácie spoločnosti aj čoraz menej komunikujú.

Komunikatívne jazykové kompetencie študentov sa aktivujú pri výkone jazykových činností: recepcie, produkcie, interakcie a sprostredkovania.

Aktivity musíme nasmerovať tak, aby študenti boli nútení hovoriť verejne, prezentovali svoj názor, vyjadrili svoj postoj v reálnych situáciách.

Učiteľ, popri svojej angažovanosti, prostredníctvom učebných pomôcok (vrátane encyklopédií, internetu, novín, časopisov atď.), sprievodných textov, pokynov a úloh musí

vytvoriť vhodné podmienky pre samostatnú alebo skupinovú prácu študentov. Musí ich stále motivovať a inšpirovať, aby sa vytvorila vhodná atmosféra na rozvoj kľúčových kompetencií na vyučovacích hodinách. Nesmieme pritom zabudnúť ani na to, že hore uvedené kompetencie, verbálne a písomné vyjadrovanie možno rozvíjať aj prostredníctvom literárneho textu (napr. analýzou etických pojmov súvisiacich s umeleckým textom, diskusiou v kolektíve alebo s praktickým využitím literárnych textov zo svetovej alebo slovenskej literatúry).

V zdokonaľovaní sa v slovenskom jazyku a v príprave na jazykovú skúšku nám môže pomôcť učebná pomôcka, ktorá bola vypracovaná podľa požiadaviek štátnych jazykových skúšok a ponúka širokú paletu príslušných tematických okruhov, príklady na dialógy, situácie, opisy obrazov, ukážky textov, písomných úloh, prekladov atď. Kniha, ktorú zostavili Viera Barková a Alžbeta Uhrinová Pripravujeme sa na jazykovú skúšku - učebná pomôcka na jazykovú skúšku stredného stupňa, typu „C“, bola vydaná Výskumným ústavom Slovákov v Maďarsku v Békešskej Čabe ešte roku 2004.

Knihu dopĺňa cvičebnica spolu s CD-platňou. Dajú sa veľmi dobre využiť v príprave na jazykovú skúšku zo slovenského jazyka.

Pevne verím, že oduševnenie pedagógov pôsobiacich na národnostnom poli, ich pozitívny postoj k slovenskému školstvu a ich príkladná vytrvalosť bude aj napriek určitým ťažkostiam smerovať ďalej ku zvýšeniu kvality vyučovacieho procesu a zároveň prispeje ku skvalitneniu národnostného školstva.

Úvaha o niektorých problémoch slovenského menšinového školstva vo Vojvodine

Ctené kolegyne a kolegovia, vážení přítomní, drahí hostitelia!

Som rada, že sa môžem zúčastniť na dnešnom stretnutí a pozdravujem ideu rozhovoru o problémoch slovenského menšinového školstva na Dolnej zemi. Som presvedčená, že sa nám podarí identifikovať spoločné naliehavé problémy v oblasti slovenského menšinového školstva a pokúsiť sa nájsť cestu k ich riešeniu.

Verím, že so mnou súhlasíte, že pre zachovanie národnej identity menšiny je najvýznamnejšie vzdelávanie v materinskej reči. Boj o zachovanie identity je v čase globalizácie vari naliehavejšou úlohou než tomu bolo donedávna. Slovenské menšinové školstvo vo Vojvodine (v Srbsku) existuje prakticky od príchodu Slovákov na toto územie, teda vyše 260 rokov. Postupne sa vyvíjalo a myslím si, že je všetkým známe, že máme komplexný systém vzdelávania v slovenskej reči, od predškolského veku po vysoké školy. Avšak nie je to ani zďaleka také ideálne, ako sa možno na prvý pohľad zdá. Na hlbšie analýzy problémov, s ktorými zápasíme, by sme potrebovali omnoho viac času. Ja som sa preto rozhodla upozorniť na tri problémy, ktoré sú pre nás akútne a už dlho sa ťahajú. Možno budú známe aj vám, vážení kolegovia z Maďarska a Rumunska a spoločne nám bude ľahšie hľadať ich riešenie.

- Po prvé je to úroveň slovenského jazyka v školách a v našom každodennom živote.
- Druhá oblasť je odborné zdokonaľovanie slovenských učiteľov na slovenských menšinových školách.
- Tretia oblasť je pôsobenie mimovládneho (civilného) sektoru v oblasti menšinového školstva.

Sme svedkami, aspoň my, čo sme pracovali a pracujeme v slovenských školách v Srbsku, resp. vo Vojvodine, že úroveň našej slovenčiny nie je na závideniahodnej úrovni. Bolo to konštatované na podklade početných výskumov a analýz našich jazykovedcov, avšak aj v bežnej komunikácii možno postrehnúť, že naša slovenčina je iná ako kedysi. Problém je komplexný a vyžiadal by si širšiu analýzu. Teraz iba tento fakt konštatujem. Pridala by som k tomu, že v našich školách je výučba slovenčiny ako materinskej reči menej problematická než výučba ostatných vyučovacích predmetov po slovensky. Bežná komunikácia medzi učiteľmi tiež nie je na potrebnej úrovni a medzi deťmi a mládežníkmi už vonkoncom nemožno hovoriť o korektnej slovenčine. Príčiny a dôsledky tohto

problému nechám riešiť iným odborníkom, ja to však pri tejto príležitosti uvádzam ako naliehavý problém, ktorý netreba ignorovať, ale treba hľadať účinné spôsoby na jeho aknie vyriešenie, tak aspoň zjemnenie. Jedným z krokov na riešenie je sústavné odborné zdokonaľovanie učiteľov na všetkých stupňoch a vo všetkých oblastiach vzdelávania v slovenských školách. Je to vlastne ďalšia oblasť, o ktorej sa chcem zmieniť.

Sústavné cielavedomé a plánované odborné zdokonaľovanie učiteľov - nielen slovenských - je nevyhnutnosťou, avšak v menšinových školách je to zložitejšie. Okrem nových poznatkov v určitej oblasti, súčasných metodicko-didaktických praktík treba neustále bojovať za korektnosť jazyka, za správnu slovenskú terminológiu, a tým vlastne udržiavať, resp. zvyšovať celkovú úroveň vzdelávacieho procesu. Dúfam, že so mnou súhlasíte, že menšinová škola kvalitou nesmie zaostávať za školami väčšinového národa, lebo iba fakt, že sa vyučovanie uskutočňuje po slovensky, v súčasnej dobe nepredstavuje dostatočný motív, aby sa žiak, resp. rodič rozhodol pre školu s vyučovacím jazykom menšiny. Ide totiž o jej atraktívnosť, a tým pádom aj o jej budúcnosť. Treba vlastne doslovne bojovať o kvalitnú menšinovú školu a jazyková kompetencia učiteľa je v tom podľa mojej mienky prvou podmienkou. Celoživotné zdokonaľovanie učiteľov je rozhodne jednou z ciest ku kvalitnému učiteľovi a ku kvalitnej škole. Je tu zrejme aj celý rad iných faktorov, ktoré vplývajú na úroveň kvality školy, ale kvalitný učiteľ je bezpochyby prvoradý. Keď ide o odborné zdokonaľovanie slovenských učiteľov, tento proces zrejme musí prebiehať v slovenskej reči. Túto požiadavku môžeme spĺňať iba v spolupráci so Slovenskou republikou. V Srbsku sa takáto spolupráca už tradične realizuje s inštitúciami celoživotného vzdelávania v Bratislave a v Banskej Bystrici prostredníctvom metodických centier, ktoré vysielajú metodikov slovenčiny, ale aj ostatných vyučovacích predmetov tak na základné, ako i na stredné školy a predškolské ustanovizne. Tieto formy odborného zdokonaľovania sa realizujú s finančnou pomocou MŠ SR a USZZ. Kurzy naši učitelia vysoko hodnotia ako kvalitné a užitočné pre ich pedagogickú prax.

Myslím si, že by bolo veľmi prospešné spoločne podporiť túto formu spolupráce a vyzdvihnúť ju ako potrebnú aj do budúcnosti. Treba osloviť vládu SR, resp. MŠ SR, vzhľadom na politické zmeny, ktoré sa udiali po parlamentných voľbách v SR.

Organizáciu odborného zdokonaľovania slovenských učiteľov v Srbsku od svojho založenia roku 2001 má na starosti ASP (Asociácia slovenských pedagógov). Neskoršie túto organizáciu podporila aj NRSNM (Národnostná rada slovenskej národnostnej menšiny) prostredníctvom Výboru pre vzdelávanie. Týmto sa posúvam na tretiu oblasť, ktorá súvisí s predošlými a je to vplyv mimovládnych organizácií (civilného sektoru) na oblasť menšinového školstva.

Je známe, že stupeň demokratickosti spoločnosti sa prejavuje aj vplyvom mimovlád-

neho sektoru na štátne orgány, vlastne na problémy, ktoré je potrebné v určitej spoločnosti riešiť. Taká mimovládna organizácia pre oblasť slovenského menšinového školstva v Srbsku je ASP. Ako som už spomenula, táto organizácia sa medziiným snaží organizovať priebežné zdokonaľovanie slovenských učiteľov. Tento segment menšinového školstva štát nevníma ako nevyhnutnosť a odborné zdokonaľovanie sa v menšinovom jazyku vôbec neorganizuje. Okrem tohto je v menšinovom, a nielen slovenskom školstve v Srbsku celý rad špecifických problémov. ASP sa pokúšala prostredníctvom priamych písomných oslovení príslušných štátnych orgánov a inštitúcií ako i prostredníctvom médií upozorniť na vážnosť a nevyhnutnosť riešiť tieto problémy. Štát bol na tieto výzvy, upozornenia a prosby o ich riešenie hluchý. Po rokoch apelov prišlo konečne aj k reakciám štátu a k čiastočnému riešeniu tých problémov, avšak nie na výzvy ASP, ale prostredníctvom Výboru pre vzdelávanie, resp. NRSNM, alebo jednoduchšie povedané, osobnou intervenciou predsedníčky výboru alebo rady. V Srbsku sa zrejme hlas mimovládnych organizácií málo rešpektuje. To zároveň svedčí aj o stave demokracie v Srbsku. Preto je zaujímavé porovnať, aká je situácia vo vašich krajinách, keď ide o tento vzťah. Podobne je tomu aj v prípade SR. Pripúšťam, že nie som dostatočne objektívna, ale zdá sa mi, že keď ide o podporu projektov, často sú preferované tie, ktoré ani zďaleka nemajú taký význam pre zachovanie národnej identity ako je práve oblasť školstva a zvyšovanie kvality prednášateľov. Prialo by som si o tomto probléme vymeniť názory s vami, kolegovia z Maďarska a Rumunska, a dohodnúť sa, či treba v tomto smere podniknúť určité kroky.

Pokúsila som sa iba upozorniť na niektoré problémy v oblasti slovenského školstva, ktoré trápia nás v Srbsku. Zrejme ich je omnoho viacej, ale ak by sme sa zhodli na spoločných problematických bodoch, iste by sme mali väčší úspech v ich riešení, než keď sa o to pokúšame každý osve.

Vyučovanie predmetu dejiny a tradície Slovákov v Rumunsku pomocou nových vyučovacích metód

„Obraciame sa k svojej minulosti nie náhodne, nie iba inštinktívne, ale z hlbokej vnútornej potreby. Všade hľadáme svoje korene, aby sme lepšie pochopili zmysel nášho života medzi inými životmi, aby sme nielen precítili našu historickú biedu, ale aby sme ju prekonali.“

(Ján Sirácky – Slováci vo svete)

Ludia už od staroveku prejavovali záujem o minulosť a snažili sa ju uchovať pre budúce generácie, snažili sa pochopiť odkiaľ pochádzajú a kam smerujú. Vo vyučovacích systémoch sa oddávna javil záujem o vyučovanie histórie, o poznanie minulosti a tento záujem sa zachoval dodnes.

Keďže my, dolnozemskí Slováci, žijeme v inonárodných štátoch, prislúcha nám úloha oboznámiť svojich potomkov nielen s dejinami domovskej krajiny, ale aj s históriou vlastnej národnosti v materskej krajine, s priebehom vysťahovalectva, dejinami a tradíciami Slovákov v prostredí krajiny, v ktorej sa usadili.

V Rumunsku vznikli vhodné podmienky pre vyučovanie vlastnej histórie až po roku 1989. Priestor pre vyučovanie predmetu Dejiny a tradície minorít v Rumunsku sa vytvoril v roku 1999, keď boli oslovení profesori histórie a vynikajúci znalci dejín jednotlivých minorít v Rumunsku, aby vypracovali osnovy a zostavili učebnice pre vyučovanie tohto predmetu.

V rámcovom vyučovacom pláne bola pre tento nový vyučovací predmet vyčlenená jedna hodina týždenne v 6. a 7. ročníku. Osnovy pre Dejiny a tradície Slovákov v Rumunsku vypracoval Dr. Pavel Husárik a ministrom školstva boli schválené v roku 1999. Cieľom tohto predmetu, tak ako to vyplýva z osnov, je poskytnúť žiakom možnosť na uvedenie si vlastnej príslušnosti ku kultúrnemu a historickému priestoru, v ktorom žijú, a to prostredníctvom spoznania vlastného etnika a širšieho národného a svetového kontextu. Kľúčový problém osnov predstavuje aj špecifikum vzťahov medzi Slovákami a Rumunmi. Štúdium dejín a tradícií Slovákov v Rumunsku v šiestom ročníku sa začína usadením Slovanov na území dnešného Slovenska a Veľkej Moravy, pokračuje stručnými dejinami Veľkej Moravy, začlenením Slovenska do Uhorského kráľovstva, valašskou kolonizáciou, reformáciou a protireformáciou na území obývanom Slovákami, sťahova-

ním Slovákov na aktuálne územie Rumunska a končí sa štúdiom odevov a obyčaji Slovákov v Rumunsku. V siedmom ročníku sa pozornosť venuje slovenskej ľudovej kultúre, postaveniu Slovákov počas dualizmu, vývinu cirkví a škôl slovenskej menšiny počas dualizmu, spolkovému životu, slovenskej menšine a jej úlohám v rokoch 1918-1919, postaveniu Slovákov v rámci Veľkého Rumunska, počas druhej svetovej vojny, v období 1945-1948, za totality a po roku 1989.

Autori Ján Kukučka a Dr. Pavel Husárik na základe osnov zostavili atraktívne učebnice tak pre šiesty, ako aj pre siedmy ročník základnej školy. Okrem toho sa plánovalo zaviesť voliteľný predmet Menšiny na území Rumunska, pre majoritné lýceá, čiže lýceá s vyučovacím jazykom rumunským. Boli zostavené osnovy a napísaná učebnica pre vyučovanie tohto predmetu. Každá menšina žijúca na území Rumunska, a nie je ich málo, bola oslovená, aby vypracovala kapitolu o sebe, o najvýznamnejších historických udalostiach, ktoré ovplyvnili jej existenciu na území Rumunska.

Majúc na zreteli význam predmetu Dejiny a tradície Slovákov v Rumunsku pri formovaní a pestovaní národnej identity, najmä teraz v období globalizácie, keď sa stále viac pociťuje asimilácia, vzniká otázka, ako vyučovať tento predmet, aby ho žiaci nechápali ako záťaž navyše, ale aby k nemu pristupovali so záujmom a túžbou spoznať minulosť svojich predkov a zachovať odkaz, ktorý im zanechali.

Jedným zo spôsobov je upustenie od tradičných vyučovacích metód a siahnutie po nových metódach interaktívneho, aktivizačného vyučovania, využitie lekcií pútavých pre žiakov, rozhovorov so žiakmi na margo fotografií, ktoré ilustrujú aspekty ľudského života v rôznych momentoch histórie, predstavenie a diskusia so žiakmi o ústnych prameňoch (interview, ankety), predmetoch, produktoch, tematických fascikloch, vizuálnych reprezentáciách, návštevy múzeí, výstav atď. Pri výbere vyučovacích metód je veľmi dôležité zohľadniť vek žiakov, úroveň triedy a osobitosti kolektívu žiakov. Veľmi vhodnými sa ukázali byť: priame kontaktovanie žiaka s lokálnym a regionálnym geografickým horizontom, čo uprednostňuje učenie zamerané na pozorovanie okolitej reality, priamym alebo sprostredkovaným spôsobom, napojenie obmedzenej územnej reality na realitu širšieho rozsahu, realizácia úzkej korelácie so zemepisnými prvkami, občianskou výchovou, slovenským jazykom a literatúrou.

V pokračovaní predstavíme niekoľko interaktívnych aktivizačných metód, s príkladmi, ako môžu byť využité na hodinách Dejín a tradícií Slovákov v Rumunsku, pre zvýšenie príťažlivosti a pôsobivosti učiva pre žiakov.

Mozaika je stratégia, ktorá sa zakladá na skupinovom vyučovaní, stimulujúc dôveru účastníkov vo vlastné sily, rozvíja komunikačnú schopnosť žiakov, individuálnu a skupinovú zodpovednosť. Trieda sa rozdelí do skupín utvorených zo štyroch žiakov. Každý

člen dostane kartónik s číslom od jeden do štyri, potom pracovný list, ktorý obsahuje časť z rozsiahlejšieho materiálu (materiál má toľko častí, koľko skupín sa vytvorilo).

Vyučujúci vysvetlí tému, zadanú k diskusii. Každý žiak bude počas hodiny vyučujúcim a žiakom, lebo každý z nich odovzdá svoj úryvok spolužiakom zo skupiny a naučí sa od nich stránky, ktoré predstavujú oni.

V druhej etape sa všetci žiaci s číslom 1 zoskupia osobitne. Podobne budú postupovať aj čísla 2, 3, 4. Od tejto chvíle sa stanú expertmi. Prečítajú úryvok, ktorý dostali, poradia sa medzi sebou a dohodnú sa, ako predstavia informácie kolegom v iníciaľných skupinách. Môžu použiť aj disponibilné didaktické pomôcky.

V tretej etape, po tom, ako experti ukončili svoju činnosť, každý sa vráti k iníciaľnej skupine a odovzdá kolegom pripravený úryvok, pokúsi sa byť čím presvedčivejší. Môžu im byť adresované aj otázky a ak vzniknú nejasnosti, môže zasiahnuť vyučujúci. Každá časť celku je predstavená v logickom slede, v konečnom dôsledku sa dosiahne celok. Na konci hodiny vyučujúci pripomenie názov študovanej témy a žiaci znovu predstavia, v iníciaľnom poradí, každú časť materiálu, tak, ako si ju osvojili v rámci skupiny expertov. Vyučujúci v tomto okamihu adresuje otázky, aby preveril stupeň pochopenia informácií a prípadne môže uplatniť stručný test.

V rámci lekcie *Pôsobenie Cyrila a Metoda na Veľkej Morave* je možné tému rozdeliť na štyri podkapitoly:

- Detstvo Konštantína a Metoda - čísla 1
- Rastislavovo posolstvo - čísla 2
- Pôsobenie vierozvestov na Veľkej Morave - čísla 3
- Cesta do Ríma - čísla 4

Žiaci vytvoria skupiny po štyroch. Každý dostane číslo od 1 do 4 a vytvoria sa nové skupiny. Takto vzniknuté skupiny expertov budú diskutovať o zadaných témach. Žiaci budú mať k dispozícii rôzne materiály: portréty Cyrila a Metoda, úryvky z legiend, citáty z kroník, mapu Veľkej Moravy, ukážky textu písaného hlaholickou atď.

Expertí sa vrátia k iníciaľnej skupine, v rámci ktorej odovzdajú novozískané vedomosti kolegom. Potom skupiny predstavia výsledky štúdia celej triede. Na záver je možné zistiť výsledok pomocou krátkeho testu.

Metóda vzájomného vyučovania. Žiaci sú postavení do situácie, aby oni sami boli vyučujúcimi a vysvetľovali spolužiakom riešenie problémovej situácie. Zadá sa názov lekcie, ktorá bude predmetom vyučovacej hodiny, napríklad Svätopluk, panovník Veľkej Moravy.

Žiaci sa rozdeľia do skupín po štyroch, každý bude mať v rámci skupiny úlohu:

- „**rezumátor**“ – zostaví stručný obsah, resumé prečítaného textu/úryvku;
- **opytovateľ** – kladie objasňujúce otázky (V ktorom storočí panoval Svätopluk? Čo sa dialo na Veľkej Morave? Proti komu bojoval Svätopluk? Aký odkaz zanechal Svätopluk svojim synom?);
- **objasňovateľ** – musí mať ucelený obraz o udalostiach a má sa pokúsiť odpovedať na otázky skupiny;
- **veštec** – predstaví si, spolupracujúc s ostatnými spolužiakmi, určité kladné alebo negatívne dôsledky v závislosti od jestvovania/nejestvovania určitej udalosti.

Rezumátor	<ul style="list-style-type: none"> • Prečíta texty vzťahujúce sa na Svätopluka a zaznačí si niekoľko jeho vlastností. • Prečíta prvý úryvok z lekcie a doplní vety: <ol style="list-style-type: none"> a) V 9. storočí sa panovníkom Veľkej Moravy stáva b) ríša uznala nezávislosť Veľkej Moravy .
Opytovateľ	<ul style="list-style-type: none"> • Nájde vhodné otázky na nasledovné odpovede: <ol style="list-style-type: none"> a) Svätopluk vydal Rastislava správcovi Východnej marky, ktorý nechal Rastislava oslepiť a uvrhol ho do žalára. b) Svätopluk rozšíril hranice Veľkej Moravy a jej vplyv na okolité slovanské kmene. • Položí tri otázky kolegom zo skupiny. Na pracovný list zaznamená ich odpovede.
Objasňovateľ	<ul style="list-style-type: none"> • Zostaví zoznam s neznámymi slovami alebo skupinami neznámych slov. • Využije vlastné vedomosti alebo vedomosti kolegov v skupine, aby ich objasnil.
Veštec	<ul style="list-style-type: none"> • Spolupracuje so svojimi kolegami a pokúsi sa odpovedať na nasledovnú otázku: Čo by sa bolo stalo, ak by sa Veľká Morava nebola rozpadla?

Skupiny môžu mať rôzne texty na tú istú tému, alebo môžu mať úryvky z toho istého textu. Môžu pracovať na rôznych pracovných listoch, v tom prípade je pri ich dopĺňaní potrebná úzka spolupráca, alebo môžu pracovať na jednom pracovnom liste, na ktorom bude mať každý presne určenú úlohu.

Kocka. Touto metódou sa skúma téma alebo situácia z viacerých perspektív, realizujú komplexný a integrujúci prístup k téme. Umožňuje diferencovanie učebných úloh, podporuje účinnosť vyučovania a stimuluje logické myslenie.

Potrebná je veľká kocka, na stenách ktorej budú napísané pracovné úlohy rôznymi spôsobmi. Zadá sa východisková téma: *Spôsob sťahovania Slovákov na Dolnú zem.*

- **Opíš:** Spôsoby sťahovania Slovákov na Dolnú zem
- **Porovnaj:** Čím sa odlišujú Slováci, ktorí sa usadili na Dolnej zemi od Slovákov, ktorí sa usadili v Rudohorí?
- **Spoj:** Poznajúc proces osídľovania Dolnej zeme, nad čím rozmýšľaš?
- **Analyzuj:** Prečo sa na Dolnú zem sťahovali evanjelici?
- **Uplatni:** Ako vysvetlíš sekundárnu etapu sťahovania?
- **Argumentuj:** Sťahovanie Slovákov na Dolnú zem bolo dobrou vecou? Ak áno, prečo? Ak nie, prečo?

Trieda sa rozdelí do šiestich skupín, po štyroch žiakoch v každej skupine a určí sa úloha každého člena v skupine:

- čitateľ – hodí kocku a prečíta skupine požiadavku, napísanú na hornej stene;
- aktívny poslucháč / pátrač – zopakuje úlohu, preformuluje ju tak, aby ju pochopil každý člen, adresuje otázky vyučujúcemu;
- opytovateľ – vyžaduje od členov skupiny myšlienky, spojené so spôsobom riešenia úlohy;
- rezumátor – bude hovorcom skupiny, urobí uzávery a oznámi ich celej triede.

Dôraz sa kladie na utvorenie odpovedí, reprezentatívnych pre skupinu a nie pre osobu. Metóda môže byť použitá aj ako hra/súťaž medzi skupinami.

Kvintet predstavuje spôsob syntetizovania informácií, hodnotenia, pochopenia a spôsob vyjadrenia kreativity detí.

Je to päťveršová básň, ktorá sa vypracúva individuálne, v pároch alebo v skupinách a rešpektuje nasledovné orientačné body:

- názov (jediné slovo – podstatné meno);
- opis (dve slová – prídavné mená);
- činnosť (tri slová - slovesá);

- city (štyri slová, konštrukcia, veta);
- podstata témy (kľúčové slovo).

Príklad: Jánošík

smelý, zručný
bojuje, rozdáva, pomáha
bol nádejou chudobných
hrdina

Päťminútová esej je účinný spôsob pre ukončenie hodiny. Touto metódou pomôžeme žiakom syntetizovať myšlienky spojené s témou lekcie a vyučujúci získa jasný obraz o tom, čo sa konalo počas hodiny na intelektuálnej úrovni. Podkladový text je napríklad Odev sedliakov v Nadlaku. Žiakom sa zadajú nasledovné úlohy:

- Stručne opíšte ženský a mužský odev sedliakov v Nadlaku.
- Utvorte otázku o tom, čo by ste sa ešte chceli dozvedieť o odeve Slovákov v Nadlaku. Odovzdané eseje môžu tvoriť východiskový bod nasledujúcej lekcie.

Paleta metód, postupov a aktivizačných didaktických techník je nevyčerpatelná a prístupná každému. Ich účinné využitie závisí nielen od skúsenosti a pedagogického taktu vyučujúceho, ale aj od jeho lásky k deťom, od jeho vynachádzavosti a talentu. Je nevyhnutné použiť také metódy, ktoré prinesú očakávaný výsledok, čiže posilnenie lásky k materinskému jazyku a hrdosti na minulosť a prítomnosť svojho národa a takýmto spôsobom zabrániť asimilácii, alebo ju aspoň pribrzdiť.

Zachovávanie slovenského kultúrneho dedičstva v mimovyučovacom procese v Slovenskej základnej škole v Sarvaši

Slovenská základná škola (SZŠ) je inštitúcia, v ktorej výchovno-vzdelávací proces mládeže nikdy nekončí. Jej **špecifikum** je v tom, že deti sú v škole pod vedením skúsených pedagógov od **rána až do večera** (podľa potreby až do 18.00 hod). Niektoré deti zo sociálne slabších rodín, alebo zo vzdialenejších lokalít, môžu využívať pohodlie žiackeho domova. To, čo sa naučia doobeda podľa platných tematických plánov a osnov, je popoludní na silenciu utvrdzované formou spoločného robenia domácich úloh, memo-rovania, hier, alebo tvorivého prehlbovania učiva pod vedením kvalifikovaných peda-gógov. Tým sa vo veľkej miere prenáša farcha zodpovednosti za výsledky detí z rodiča na školu, čo kladie mimoriadne nároky na kvalitu odvedenej pedagogickej práce. Mi-motriedne a mimoškolské aktivity musia byť pestré a atraktívne pre všetky deti vo veku od 6 do 14 rokov. A zároveň musia byť zaujímavé aj pre rodičov, ktorí sa rozhodujú, kam zapísať svoje deti a ktorí sú často pracovne veľmi vyťažení. Táto filozofia sleduje jeden **cieľ**: vychovať z detí harmonické osobnosti, hlásiace sa k svojim slovenským ko-reňom a eliminovať škodlivé vplyvy prostredia ulice, ktorá mládeži môže poskytnúť len takzvané civilizačné výdobytky ako cigarety, drogy, závislosť od počítačov, šikanovanie, vulgárnosť a celkovú osobnostnú stratu identity prezlečenú do šiat nič nehovoriaceho svetoobčianstva. Snahou vedenia školy je vytvoriť jednotné, skoro rodinné prostredie a čo najužšie prepojiť tri zložky: žiak - učiteľ- rodič. Žiak je v tejto hierarchii na prvom mieste. **Spolupatričnosť** a symbiózu všetkých tried programovo podporuje snaha vede-nia inštitúcie pravidelne každý pondelok na školských zhromaždeniach informovať o plánoch na deň či týždeň. Pani riaditeľka motivuje žiakov aj tým, že verejne pred oča-mi všetkých prítomných vyzdvihuje úspechy žiakov v súťažiach, vedie ich k chápaniu mravných zásad a k slušnosti. Prehrešky bývajú tiež okamžite riešené pred kolektívom celej školy. Deti tak dostávajú jasnú predstavu o tom, čo je dobré a čo nie. Preto problémy s **disciplínou** v zásade neprerastajú do vážnych neriešiteľných konfliktov.

Často sa o našej škole hovorí, že je **školou 3. tisícročia**. Naráža sa pritom na rekon-štrukciu budovy v roku 2003. Školu však tvoria predovšetkým ľudia. V našej škole sa mimoriadne dbá na tradície. Prejdite sa po jej chodbách. Uvidíte tablá absolventov školy, pri zborovni zbadáte galériu významných osobností z radov učiteľov a žiakov inštitúcie, steny sú vyzdobené maľbami našich žiakov Na prvom poschodí je ľudový kútik. Je to

výstava bežných predmetov našich predkov: žehličky, sitká, kolovrátok, výšivky, krčahy a iné veci. A hoci hneď vedľa je obľúbený pingpongový stôl a denne okolo prejde stovka detí, doposiaľ nič nezmizlo, ani sa nerozbilo. To svedčí o úrovni vedomia žiakov. Predmety patria škole a škola je nás všetkých. Kladieme si otázku: **Kto sme a kam kráčame?** Symbolicky možno odpovedať takto: na významných školských slávnostiach znejú tri hymny: maďarská štátna hymna, slovenská štátna hymna a hymna školy. V slovách školskej hymny, ktorá vznikla pri príležitosti 60. výročia inštitúcie, sme chceli vyzdvihnúť najväčšie hodnoty, ktoré si škola nášho typu môže vytýčiť. Sú to humanita, múdrosť, znášanlivosť, víťazstvo mladosti nezaťaženej predsudkami a ľudská láska. To sú pozitívne hodnoty, ktoré ľudí vždy spájajú a nikdy nerozdeľujú.

Uvedomujeme si, že po mnohých rokoch národnostnej asimilácie v Maďarsku je snaha o **udržanie slovenského jazyka** veľmi diskutabilná. Aj keď sa najmladšia generácia učí slovenčinu pomocou metodiky výučby slovenčiny ako cudzieho jazyka a len malá časť detí má métu študovať na slovenských stredných a vysokých školách, chceme proces oslabovania **slovenskej národnej identity** aspoň spomaliť. Preto sú stanovené primerané **ciele**: utvárať záujem o slovenský jazyk, vytvárať kladný vzťah k slovenskej kultúre, rozvíjať rečovo-komunikačné zručnosti žiakov na základe zvládnutia elementárnej slovnej zásoby a gramatiky. Vo vyšších ročníkoch je snaha prejsť z pasívnej do aktívnej formy komunikácie na vekovo primeranej úrovni, naučiť deti zrozumiteľne sa vyjadrovať ústnou a písomnou formou a v neposlednom rade je snaha o odstránenie rečovej bariéry. Ostatný cieľ sa snažíme dlhodobo realizovať aj pomocou hosťujúcich učiteľiek zo Slovenska, ktoré komunikujú s deťmi výhradne po slovensky.

Svoje jazykové zručnosti si deti môžu overiť aj mnohými výletmi a exkurziami na Slovensko. Sú to letné tábory, z ktorých mnohé sú tematicky zamerané: dramatický, biblický a keramický tábor (posledný je v Sarvaši, ale vedie ho hosťujúca učiteľka slovenčiny). V zime sa chodí na lyžovačky na Slovensko: Krompachy-Plešy, Martin a iné. Počas roka prebiehajú školy v prírode a na konci školského roka obľúbený turistický výlet do Vysokých Tatier. Týmito aktivitami sa prehľbuje aj vzťah k bývalej materskej krajine a jej kultúre.

V úvode som spomenula, že deti trávajú v škole celý deň. Možno si kladiete pochybovačné otázky. **Čo je náplňou činnosti popoludní? Ako je možné, že deti vydržia pracovať toľko ako dospelý človek? Nevytvára sa v nich averzia voči škole, ktorá ich okráda o voľný čas?**

Prekvapujúco musíme konštatovať, že väčšina detí chodí do školy rada a popoludňajšie zamestnanie berie ako samozrejmosť. Dosiahli sme to najmä pravidelným režimom, dôsledným, ale humánnym prístupom, zohľadňujúcim detskú psychiku. Pracovné

činnosti sa striedajú s prestávkami, je čas na hru, oddych (pingpongové stoly) a olovrant, ktorý zabezpečuje škola... Mnohé deti majú zároveň možnosť navštevovať veľké množstvo rozličných krúžkov, do ktorých sa prihlasujú podľa svojich záujmov. A tu je odpoveď na otázku. Ak sa **práca povýši na hru**, deti dokážu pracovať bez toho, aby si uvedomili, že pracujú.

Významné zastúpenie v rámci krúžkovej činnosti má **tkanie kobercov**. Pre toto tradičné remeslo je v budove školy štýlovo zariadená miestnosť s originálnymi krosnami. Deti majú možnosť spoznať staré techniky tkania, rukami im prechádzajú prírodné textilné materiály a okrem zručnosti sa vyvíja aj ich vkus. Minulý rok sa dve žiačky ôsmych ročníkov zapojili žiackou výskumnou prácou o tradičných gobelínoch do celoštátnej súťaže vypísanej VÚSM v Békešskej Čabe. To, čo súvisí s tkaním a výrobou ľanového a konopného plátna, si zase môžu ozrejiť v Slovenskom dome v Sarvaši, kde sú pravidelne organizované prednášky o ľudových remeslách v autentickom prostredí tradičného ľudového domu.

K obľúbeným popoludňajším aktivitám patrí **keramický krúžok**. V škole je keramická dielňa s hrnčiarstvom kruhom.

Naše slovenské umelecké tradície sú rozvíjané v citarovom krúžku. Citarový súbor je neodmysliteľnou súčasťou kultúrneho života a reprezentácie školy.

Pýchou školy je aj funkčná **murovaná pec** stojaca na školskom dvore. Pečie sa v nej chlieb, slivkové koláče, „kifle“ a iné dobroty. Dokonca vychovávatelia príležitostne spesujú deťom jedálny lístok prípravou vlastných jedál v peci.

V školskej záhrade uvidíte nadživotnú drevenú sochu slovenského ľudového hrdinu **Juraja Jánošíka**, dielo slovenského rezbára, ktorý ju vytesal v rámci drevárskeho workshopu (tvorivých dielní).

Mohli by sme menovať aj ďalšie vydarené akcie, napr. **varenie slivkového lekváru** v rámci Sarvašských slivkových dní, (čistenie sliviek, konzervovanie do pohárov, pečenie slivkových koláčov).

Klobásový festival v Sarvaši? Plnenie klobásy, varenie plnenej kapusty. V týchto disciplínach naši žiaci reprezentovali školu už po štvrtý raz aj so svojimi rodičmi.

Slovenský týždeň sa na škole nesie v znamení slovenskej gastronómie a kultúry. Kto by nepoznal bryndzové halušky a kysnuté koláče, či buchty?

Máte radi kukuricu? Žiaden problém. Máme **kukuričné popoludnie**. Varí sa kukuričný dezert : varená kukurica s makom a medom. Deti pracujú so šúpolím, vyrábajú z neho bábičky a zvieratká.

Dolná zem je bohatá aj na tekvice. Prečo neurobiť **tekvicový deň**? S touto myšlienkou prišla slovenská škôlka, ktorá je súčasťou inštitúcie. Doň sa zapájajú nielen škôlkári a tety učiteľky, ale aj rodičia detí. Pečie sa tekvica, tekvicové koláče a iné špeciality. Samozrejme, najväčšej obľube sa teší vyrezávanie strašiakov z tekvice. Niektoré výtvary sú hotovými umeleckými dielami. Keď sú všetky hotové, svietia ako jedno telo do neskorého jesenného večera.

V tomto roku sa môžeme pochváliť aj druhým miestom žiačky Ediny Zimovej v **medzinárodnej folklórnej súťaži sólistov v Nadlaku**. V minulom školskom roku boli dvaja žiaci našej školy ocenení v medzinárodnej literárnej súťaži **Prečo mám rád Slovensko, prečo mám rád slovenčinu**. Popredné umiestnenia sme získali aj v **žiačkej výskumnej činnosti** vypísanej Výskumným ústavom Slovákov v Maďarsku so sídlom v Békešskej Čabe.

Samostatnou kapitolou je spolupráca s Kultúrnym spolkom sarvašských Slovákov – **Vernosť** a so **Slovenským pamiatkovým domom**. Prednášky, priadky, páračky, výroba „brdovcov“, kultúrno-spoločenské posedenia. V jednej miestnosti, v parádnej izbe Slovenského domu, vidíte vedľa seba tri generácie, žijúce výhonky slovenského stromu: našich žiakov, učiteľov a dlhoročných členov spolku Vernosť. Sú verní slovenskej reči, kultúre a svojim koreňom.

Toto všetko by sa ale nezaobišlo bez **finančných investícií školy**. Museli sa nájsť peniaze na vybudovanie pece na školskom dvore, zakúpenie kotlíka, kachlí, slamienuk, dreveného koryta, krosien na tkanie kobercov, na vybudovanie a vybavenie hrnčiarskej dielne, na hrnčiarsku pec na vypaľovanie keramiky a hrnčiarske kruhy.

Patria tieto veci do 3. tisícročia? Určite áno. Sú našou súčasťou. Ukazujú nám svoju dušu a remeselný fortieľ ich tvorcov. Dávajú nám pevnú pôdu pod nohami vo virtuálnom 3. tisícročí.

Slovenské učebnice, z ktorých sa učia žiaci v Srbsku

Slovenské učebnice v Srbsku má na starosti verejný podnik Ústav pre učebnice, ktorý ich vydáva spolu s učebnicami v srbskej reči, ako aj v rečiach národností – teda po maďarsky, rusínsky a po rumunsky.

V ústave sa vydávajú slovenské učebnice pre všetky vekové kategórie: od detí predškolského veku po stredoškolákov. Sú to učebnice pôvodné a prekladové. Pôvodnú časť tvoria učebnice pre slovenský jazyk (šlabikár, čítanky a gramatiky) a hudobnú kultúru. Učebnice pre všetky ostatné vyučovacie predmety sa prekladajú zo srbčiny. Ako súčasť prekladových učebníc z poznávania prírody, dejepisu a výtvarnej kultúry vychádzajú originálne dodatky zo slovenských národných dejín a kultúry.

Všetky učebnice, teda aj učebnice zo slovenčiny, vyhovujú požiadavkám súčasných a moderných učebníc; sú schválené Ministerstvom osvety na použitie vo vyučovaní a sú písané podľa platných učebných osnov. (Učebné osnovy zo slovenčiny, hudobnej kultúry a pre dodatky z dejepisu a výtvarnej kultúry vypracovali tímy slovenských odborníkov.)

Čítanky sú spravidla koncipované tak, že okrem textov, ktoré sú predpísané učebnými osnovami, obsahujú aj texty zo slovenskej, svetovej i srbskej literatúry. Autori do nich zaradili nielen diela slovenskej klasickej literatúry, ale aj ukážky zo súčasnej slovenskej literatúry a výber z poézie a prózy slovenských vojvodinských autorov, ktorí píšu pre deti a mládež. Všetky čítanky sú priliehavo ilustrované a farebné.

Príznačnosťou učebníc z jazyka pre základnú školu je pracovný ráz. Na ich tvorbe sa podieľal nemalý rad autorov – tak vysokoškolských profesorov, ako aj skúsených učiteľov z praxe – čím sa dosiahla široká paleta inovačných postupov, podložených celým radom prilievavých cvičení a úloh, ktorým nechýba dóza hravosti a názornosti. Aj tieto učebnice sú spestrené ilustráciami a takmer všetky sú dvojfarebné.

K učebnicovým kompletom zo slovenského jazyka – pre 1. až 4. ročník základnej školy – ústav vydal štyri príručky pre učiteľov. V príručkách sú okrem učebných osnov aj plány vyučovania a ukážky z príprav na hodiny slovenčiny.

Pred niekoľkými rokmi ústav začal vydávať aj nové pôvodné učebnice z hudobnej kultúry pre základnú školu. Doteraz vyšli učebnice pre prvý až šiesty ročník základnej školy. K učebniciam pre prvý a druhý ročník sú vypracované CD-platne so slovenskými detskými pesničkami, ktoré sú významnou pomôckou učiteľov na hodinách pri práci so žiakmi.

Pre gymnázium ústav vydáva slovenské učebnice pre všetky predmety. Tieto sa aj napriek malému nákladu sústavne dopĺňajú novými prekladmi srbských. Gymnazisti v posledných rokoch dostali do rúk tri nové učebnice zo slovenského jazyka a tri slovenské čítanky, ako aj hodne preložených učebníc pre iné vyučovacie predmety. Učebnice z výtvarnej a hudobnej kultúry majú originálny dodatok zo slovenského výtvarného a hudobného umenia.

Pre žiakov, ktorí sa učia slovenský jazyk s prvkami národnej kultúry, teda pre tých, ktorí chodia do srbských škôl, ústav vydal osobitný cyklus učebníc. Sú to štyri učebnice, ktoré vyhovujú špecifickým podmienkam vyučovania slovenčiny, a preto obsahujú nielen texty z literatúry a učivo z jazyka, ale aj poznatky z výtvarného umenia a národopisu. Žiaci učebnice dostávajú zdarma a zabezpečuje im ich Národnostná rada slovenskej národnej menšiny.

Osobitnou vydavateľskou oblasťou v Ústave pre učebnice sú tituly domáceho čítania pre žiakov základnej školy. Sú to prevažne texty predpísané učebnými osnovami (diela autorov slovenskej, svetovej a srbskej literatúry vekovo primerané jednotlivým ročníkom). Najnovšie vydania týchto kníh majú pevnú väzbu a farebné ilustrácie. Značnú časť týchto kníh kupuje do jednotlivých školských knižníc NRSNM.

Pretože sa koná reforma školstva a zároveň sú vypracované nové učebné osnovy pre základnú školu, v ústave sa každoročne vydá priemerne okolo päťdesiat titulov po slovensky. Každá učebnica predstavuje výsledok zložitej vytrvalej tímovej práce nielen pracovníkov ústavu, ale aj početných vonkajších spolupracovníkov – autorov, recenzentov i prekladateľov. Ústav ich angažuje z radu prvoradých slovenských odborníkov v danej oblasti. K nim treba priradiť aj skúsených korektorov a iných, bez ktorých by práca na tvorbe učebníc bola nemysliteľná.

Pedagogická prax poslucháčov slovenčiny v békešcabianskom gymnáziu

Diplom stredoškolského učiteľa slovenského jazyka a literatúry bolo do dnešných čias možné v MR získať na budapeštianskej univerzite ELTE. Začiatok bolonského procesu v školskom roku 2006/2007 znamenal pre slovenské vysokoškolské katedry prechod na novú koncepciu. Bolo zrušené tradičné dvojodborové vzdelávanie učiteľov a podľa bolonského systému sa prešlo na výučbovú formu typu 3+2 (3 roky základná výučba a 2 roky magisterské štúdium).

Cieľom bakalárskeho programu je školiť takých odborníkov, ktorí budú mať základné vedomosti zo slavistiky a na základe prípravy slovenského odboru budú schopní zvládnuť dvojstranné slovensko – maďarské úlohy spojené s medzinárodným kultúrnym, ekonomickým, obchodným, kultúrno-diplomatickým a multikultúrnym záberom. Cieľom je, aby poslucháči na základe získaných vedomostí boli schopní autodidaktickým spôsobom ďalej sa rozvíjať a zapojiť sa do druhého stupňa vzdelávania (BA).

Cieľom magisterského programu je školenie takých učiteľov slovenského jazyka a literatúry a národnostných učiteľov, ktorí disponujú vysokou úrovňou komunikačnej kompetencie cieľového jazyka a sú schopní na základe pedagogickej pripravenosti používať čo najúčinnejšie prostriedky a metódy výučby v danom jazykovom kontexte, sú schopní samostatne plánovať projekty, viesť a hodnotiť výučbu jazyka, literatúry a národopisu. Cieľom je, aby absolventi magisterského štúdia boli všestranne orientovaní z odborného, pedagogického a metodologického hľadiska, aby prispeli k obnove ich odboru a skvalitňovaniu úrovne výučby na svojom pôsobisku (MA). Magisterské štúdium slovenského jazyka a literatúry sa doteraz v Maďarsku zaviedlo na dvoch univerzitách, v Budapešti a v Segedíne.

Na základe skúseností ešte neviem ohodnotiť vplyv a dopad bolonského procesu na verejné školstvo, ale už pri zavádzaní novej formy výučby pedagógov bolo vidno, že tak ako pre vysokoškolské katedry, aj pre školy, ktoré po striedaní generácií učiteľov potrebujú nové pracovné sily, reforma nebude priaznivá. V odborných štúdiách, ale aj na verejnosti sa teraz veľa hovorí o neopodstatnenosti zavedenia bolonského procesu v príprave budúcich učiteľov, o novej koncepcii vysokoškolského štúdia poslucháčov pedagogických fakúlt. Nakoľko rozbor reforiem vysokoškolských vzdelávacích programov nie je cieľom nášho článku, vyššie načrtnuté témy chceli len zohľadniť zmenené spo-

čenské podmienky a prostredie, v ktorom sa pripravuje nová generácia pedagógov pre naše školy.

Békešcabianske slovenské gymnázium je od polovice 90. rokov cvičnou školou budapeštianskej univerzity ELTE pre poslucháčov, ktorí študujú slovenský jazyk a literatúru. Samotný priebeh praxe poslucháčov je riadený predpismi a požiadavkami univerzity, ale svojráznosť našej národnostnej inštitúcie (12-ročný vzdelávací program žiakov, prítomnosť všetkých zložiek verejného školstva v jednej inštitúcii: materská škola, základná škola, žiacky domov, gymnázium) nám umožnila, aby sme úlohu cvičnej školy chápali trošku v širšom zmysle a obohatili poslucháčov o poznatky a informácie o národnostnej výučbe „navyššie“.

Zložky pedagogickej praxe poslucháčov v békešcabianskom školskom zariadení:

• **Náčuvy hodín**

Poslucháči sa zúčastňujú na hodinách slovenského jazyka a literatúry na každom stupni (ročníky 1-4; ročníky 5-8; ročníky 9-12), čo prakticky znamená, že sa oboznamujú so všetkými zložkami výučby, tj. čítanie, písanie, komunikácia, slohový výcvik, gramatika, práca s textom, dejiny literatúry.

Poslucháči slovenského jazyka a literatúry si takýmto spôsobom môžu utvoriť obraz o nadväznosti práce učiteľa, o uplatňovaní didaktických a metodických zásad kontinuity, vekovej primeranosti a o usporiadaní učebnej látky podľa pedagogického programu školy.

Organizujeme aj náčuvy iných hodín ako slovenský jazyk a literatúra, poslucháčov pozývame na také hodiny, ktoré sa v našej dvojazyčnej škole vyučujú po slovensky: dejepis, zemepis, prírodoveda, slovenská vzdelanosť a výchovy. Takýmto spôsobom praktikanti majú možnosť sledovať, ako sa mení cieľový jazyk žiakov a nadobúda funkciu vyučovacieho jazyka.

Poslucháčom dávame možnosť konzultácie s vyučujúcimi, ktorí sa v týchto rozhovoroch zameriavajú na metodické otázky, na problematiku dvojazyčnej výučby.

Pri náčuvach dávame priestor aj triednemu učiteľovi, ktorý poslucháča oboznamuje s danou vekovou skupinou, kde prax poslucháča bude prebiehať. Triedny učiteľ oboznamuje praktikanta aj so zložením danej triedy, s výchovnými problémami a ich riešením, so záľubami, schopnosťami žiakov atď. Do tejto zložky praxe poslucháčov pod vedením vedúceho učiteľa sa v podstate zapája celý učiteľský zbor.

• **Náčuvy voľnočasových aktivít žiakov**

Poslucháčov ubytujeme v internáte našej školy. Vďaka tomu žijú spolu s nami a majú možnosť sledovať život inštitúcie počas celého pobytu u nás.

Pre žiakov v našej škole organizujeme pestré programy, zamestnania, krúžky. Podľa inštrukcií vedúceho učiteľa poslucháč navštevuje tieto voľnočasové aktivity. Počas športových, kultúrnych a umeleckých podujatí praktikanti majú možnosť bližšie sa oboznámiť s rôznymi vekovými kategóriami žiakov, obohacovať si poznatky z didaktiky a metodiky, môžu sledovať usmerňujúcu prácu učiteľa aj mimo vyučovacieho procesu. Z tzv. „poodbeňajších zamestnaní“ zvlášť veľký význam má starostlivosť o nadané deti a o žiakov s rôznymi poruchami v učení. Praktikantov oboznamujeme s touto činnosťou, dávame im možnosť zapojiť sa do zamestnaní s talentovanými žiakmi a vytvárame priestor na konzultáciu s kolegom vývojovej pedagogiky.

• **Národnostná zložka praxe**

V Békešskej Čabe sa okrem školy nachádza niekoľko ďalších slovenských inštitúcií: Dom slovenskej kultúry, Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku, Slovenský oblastný dom v prevádzke Slovenskej samosprávy mesta, Župné múzeum Mihálya Munkácsyho.

Pokladáme za svoju úlohu, aby sa študenti univerzity oboznámili s činnosťou a cieľmi spomenutých inštitúcií, preto pre nich organizujeme stretnutia s riaditeľmi a spolupracovníkmi. Takýmto spôsobom sa praktikanti môžu oboznámiť s dolnozemsťou slovenskou kultúrou, spoznať problematiku menšinovej existencie a multikultúrnych vzťahov.

• **Vyučovacie procesy**

Praktikanti vyučujú v gymnaziálnych triedach podľa predpisov univerzity obyčajne 15 hodín. Dbá sa o to, aby hodiny viedli v každej zložke predmetu slovenský jazyk a literatúra. Vedúci učiteľ sa venuje poslucháčom počas celej praxe, usmerňuje ich a radí im pri príprave hodín, poskytuje im materiál, literatúru, učebné pomôcky, analyzuje výstupy praktikantov z didaktického a metodického hľadiska. Na tzv. „záverečnom vyučovaní“ sa podľa možnosti vždy zúčastňuje vedenie školy a vedúci slovenskej odbornej komisie učiteľov.

Vyučovacie procesy sa zakladajú na komunikácii. Prítomnosť poslucháčov univerzity v békeščabianskom gymnáziu pozitívne vplyva na život celej školy. Samotný fakt, že na prax prichádzajú vysokoškolskí poslucháči, aj najskúsenejšieho vyučujúceho učiteľa inšpiruje k vyššiemu výkonu, k mobilizovaniu jeho tvorivých síl, k uplatneniu rôznych foriem práce, experimentovaniu v oblasti metodiky atď. Činnosťou, venovanou poslu-

cháčom v praxi, sa zvyšuje profesijná pripravenosť vyučujúceho, ako aj úroveň a kvalita vyučovacej hodiny.

V záujme toho, aby sa naša profesia dostala na rebríčku hodnôt na patričné miesto, treba venovať budúcim pokoleniam pedagógov zvýšenú pozornosť.

Použitá literatúra

Katarína Maružová Šebová: Dejiny katedry

In: Katedra na Labutej ulici, zborník pri príležitosti 60. výročia založenia Katedry slovenského jazyka a literatúry pri Národnostnom ústave Pedagogickej fakulty Gyulu Juhásza Segedínskej univerzity. Segedín, 2010

Zachovávanie kultúrnych pamiatok a hodnôt slovenského dedičstva v Maďarsku prostredníctvom turizmu

Prežívame obdobie rýchlej asimilácie, sme tesne pred ukončením asimilačného procesu, keď naše vecné pamiatky sú už pozbierané v múzeách a národopisných zbierkach, zvyky, obyčaje, piesne v etnografických zväzkoch, pátra sa po slovenských osobnostiach zašlých čias, mapujú sa architektonické pamiatky postavené Slovákmi, rýdza miestna kultúra je ohrozená a zaniká. Preto treba využívať všetky formy a cestičky, ktoré sa nám ponúkajú, aby z nášho kultúrneho dedičstva bolo zachované čo najviac. Treba využívať aj turizmus.

1. Kultúrne dedičstvo

Ak berieme do ohľadu európsku definíciu kultúrneho dedičstva a vychádzame z jej veľmi zjednodušenej formy, tak do dedičstva Slovákov v Maďarsku sa môže zaradiť všetko, čo patrí do kolektívnej pamäti, čo spoločnosť alebo jednotliví príslušníci našej národnosti zachránia, o čo sa starajú, čo dokážu zo svojej minulosti a súčasnosti ďalej udržať, rozvíjať a odovzdať ďalším generáciám.

Veru, zodpovednosť národnostného občana, žijúceho v danom miestnom kolektíve, ktorý sa buď z povolania alebo z vnútorného presvedčenia zodpovedne a odborne venuje nášmu dedičstvu, je veľká!

2. Čo všetko sa môže zaradiť do radu slovenských turistických hodnôt?

- Patrí sem samotná kolonizácia Dolnej zeme. Tvrdím, že celkove je to heroický čin, z ktorého sa dá aj dnes čerpať duševná sila a hrdosť.
- Urbanizmus alebo stavané okolie, resp. určité typy budov, akými sú
 - evanjelické kostoly, postavené na Dolnej zemi Slovákmi
 - sedliacke domčeky, zariadené ako múzeum a v Maďarsku nazývané oblastnými domami
 - pamätné tabule osobností slovenského pôvodu
 - pomníky udalostí, ktoré chceme pripomínať sebe a iným

- rôzne remeslá, ktoré poznali naši predkovia a vyrábali potrebné náradie, textilie atď. do domácností a s týmito súvisiace tradície – tkáčstvo, hrnčiarstvo, metliarstvo, košíkárstvo, rezbárstvo, stolárstvo, kušniarstvo atď.
- poľné práce a rôzne úkony poľných prác, spolu s použitým náradím a jeho názvami – žatva, kutie kosa, ošeračky v ovocných sadoch, práca s ovocím (varenie pálenky, lekváru, zaváranie atď.)
- spevy, pozbierané v zbierkach a kolektívy, ktoré ich spievajú – tzv. pávie krúžky a zbory
- ľudové tance, ich opisy a záznamy na videopáskach a CD platniach, dokonca aj folklórne súbory, ktoré ich tancujú autenticky, lebo patria im, sú ich
- gastronómia, najmä jedlá, o ktorých sa bezpečne vie, že charakterizovali slovenskú kuchyňu
- diela, zaoberajúce sa životom Slovákov v Maďarsku (filmy, romány, výtvarné diela)

3. Aké ďalšie pozoruhodnosti máme okrem tohto v našom kraji?

- termálne a liečivé kúpele a kúpaliská –najmä: Békešská Čaba, Sarvaš, Slovenský Komlós, Veľký Bánhedeš (ale aj iné: Gyula, Gyopáros, Gyomaendrőd)
- prírodné vody, rieky a mŕtve ramená rieky Kereš
- celý rad dobre organizovaných gastronomických festivalov
- múzeá a miestno-historické zbierky
- jediný stredoveký hrad z pálených tehál v Gyule
- prírodná rezervácia dropov vo Vésztő
- rybníky
- cyklistické cesty, bicykle, ako prostriedok aktívneho a fyzicky nie príliš náročného športu
- jazda na koči, kone a jazdectvo takmer vo všetkých osadách, významnejšie v Mezőhegyesi
- najväčší maďarský realistický maliar Mihály Munkácsy a jeho múzeum
- salaše, farmy, pole, viniče, ovocné záhrady, rôzne zvieratká
- západ slnka na nížine, aký sa inde nezažije
- blízkosť veľkomiest Segedín, Temešvár, Kečkemét, Debrecín, Oradea

4. Vízia budúcnosti, vysnívané zámery

Bolo by žiadúce, aby sme sa dopracovali k vyspelej, dobre organizovanej miestnej národnostnej spoločnosti,

- ktorá má záujem na udržaní svojho dedičstva,
- ktorá pozná dôkladne minulosť svojej národnosti,
- ktorá sa dopracovala na vysoký stupeň sebavedomia, vedome nadobudla pýchu a hrdosť,
- v ktorej prevláda súdržnosť, ústretovosť a tolerancia,
- ktorej členovia si privyrobia k životu svojou kreatívnosťou a vďaka skutočnosti, že sú Slováci.

5. Stratégia a priority v konaní

- rozvoj dostupnosti týchto hodnôt, ich sprostredkovanie, marketing
 - dobre redigované, farebné, viacjazyčné materiály pre marketing
 - predplácanie reklamy
 - účasť na turistických trhoch, zviditeľnenie sa
 - dvoj- a viacjazyčné informačné tabule
 - prehľadné, dobre zostavené, aktualizované webové stránky! atď.
- rozvoj samotného stavaného dedičstva
 - bezpodmienečná čistota a poriadok
 - zamestnanie domovníka a dodržiavanie otváracích hodín
 - estetický vzhľad, skrášľovanie, kvety atď.
 - viacjazyčné informačné tabule
- kvalifikovaná pracovná sila so správnymi a bohatými vedomosťami z histórie Slovákov na Dolnej zemi a o spôsobe ich života, so znalosťou veselých príbehov atď.
 - organizovanie školení a kurzov pre dospelých príslušníkov našej národnosti rôzneho charakteru alebo podpora týchto kurzov
 - u školskej mládeže dosiahnuť, aby pri ukončení tzv. slovenských škôl mala isté vedomie pôvodu a slovenské povedomie
 - pomoc jednotlivcom, ktorí majú chuť na takúto robotu
 - humánne zdroje s dobrou znalosťou slovenčiny a iných cudzích jazykov
 - organizovanie jazykových kurzov a podpora rozvoja slabých jazykových vedomostí u jednotlivcov
 - nachádzanie a výchova osobností do kľúčových pozícií hore uvedenej stratégie

- rozvoj infraštruktúrnych podmienok a tzv. autentických služieb
 - ubytovanie na súkromí, vytvorenie takejto „slovenskej siete“ a propagácia tohto registra
 - ubytovacie priestory v slovenských spoločenských domoch
 - spoločenské miestnosti na prezentáciu alebo iné spoločné zamestnanie (spoločná príprava niektorých jedál, ukážkové zamestnania z niektorých remesiel, stretnutia s domácimi atď.)
 - príprava miestnych jedál, špecialít,
 - sprievodcovské služby,
 - priamy predaj vlastných výrobkov
 - všestranný rozvoj spolkovéj a záujmovej činnosti
- formovanie turistických produktov a vypracovanie ponuky z hodnôt slovenskej kultúry
 - formovanie a rozvoj kvalitných a dobre organizovaných, aj pre neslovenské obecnstvo zaujímavých slovenských podujatí
 - autentické stvárnenie kultúrnych zvykov
 - zabezpečovanie podmienok hore uvedených priorit
 - zvyšovanie stupňa kooperácie zainteresovaných stránok
 - stavať na interaktivite
 - dobrý výber cieľových skupín
 - dobrý výber zapojených partnerov
 - dobrý výber a rozvoj zapojených služieb
 - ponúkание možností rozvoja vlastných vedomostí
- spôsob a prostriedky k realizovaniu hore uvedených predstáv, k sformovaniu programového balíka
 - čo máme, to pozbierať dokopy, pospájať a zviditeľniť
 - čo nemáme, ale chceme mať a nemáme na to, na to získať podporu z grantov
 - čo nemáme, ale máme na to, to vykonať odborne!
 - bezpodmienečne dodržiavať požiadavky na KVALITU
 - všetko, čo máme, ponúkať a dbať o naznačenie pôvodu, nepredať sa!

6. Čo sú tematické cesty?

Turistické možnosti pospájané do jedinečného turistického produktu, ktorým sa ponúkajú tematicky pospájané kultúrne, prírodné zaujímavosti a atrakcie, ktoré majú vyhovujúce podmienky a vyhovujúcu infraštruktúru, a do ktorých je zapojené potrebné množstvo služieb na vyhovujúcej úrovni. Stavia na viacerých službách a zaujímavos-

tiach, ale ku každej službe patrí jedna zaujímavosť, ktorá obstojí aj sama osebe (*napr. gotická cesta, cesta sv. Martina, Palóc út*).

Naše možnosti sú skromnejšie, ale zaujímavé. Treba s nimi pracovať, a to veľa. Ponúka sa nám napríklad určenie **Dolnozemskej slovenskej cesty**, ktorej zárodky už existujú:

- Sarvaš – Komlós – Čaba – Nadlak – Báčsky Petrovec
- každý z nás má niečo a obstojí aj sám
- máme dobré kontakty, vyvíjame dobrú spoluprácu
- máme celkom dobré podmienky, služby, zaujímavosti atď.
- predsa nemáme vypracovanú ponuku (ani samostatnú, ani spoločnú)

Je to teda spoločná úloha do budúcnosti.

Naše kultúrne tradície, udalosti, osobnosti.

Jozef Gregor Tajovský, Hana Gregorová

Tohto roku si pripomíname 70. výročie smrti Jozefa Gregora Tajovského. O jeho pobyte v Nadlaku (v rokoch 1904-1910) sa slovenské deti učia kdekoľvek na svete. Učíme sa o tom aj my, Slováci v Rumunsku, Slováci v Maďarsku, no učia sa o tom aj „Neslováci“ – slovakisti, priatelia slovenskej kultúry na univerzitách či v rôznych kultúrnych inštitúciách. Zároveň toho roku uplynulo sto rokov od spisovateľovho odchodu z Nadlaku, čomu je zasvätená kniha Pavla Rozkoša – *Jozef Gregor Tajovský v povedomí Nadlačanov* (vyšla vo Vydavateľstve Spolku slovenských spisovateľov).

Jozef Gregor Tajovský sa narodil 8.októbra 1874 v Tajove, umrel 20. mája 1940 v Bratislave. Pochovaný je vo svojom milovanom rodisku. Svojím dielom sa Tajovský zaradil medzi najvýznamnejších klasikov slovenskej literatúry. Nadlacké prostredie ho inšpirovalo pri písaní viacerých próz, ako aj divadelných hier (*Statky-zmätky a V službe*).

S menom Jozefa Gregora Tajovského sa spájajú snaženia Slovákov v Rumunsku, pretože jeho príklad, keď pôsobil v Nadlaku (1904-1910), povzbudil všeobecné osvetové aspirácie. Konkrétnejšie to znamená jeho osobnú účasť pri nacvičovaní zboru hudobníkov, ako aj divadelných hier. Okrem toho rozširoval knihy, časopisy, získaval predplatiteľov. Popularizoval slovenské spevy nielen na scéne, ale aj pri príležitosti rodinných osláv, na ktoré ho priatelia pozývali. Z rozprávání súčasníkov je známe, ako rád gratuloval spevom (*Fiala, fiala, bodaj sa prijala...*), alebo sa lúčil s domácimi ľudovou piesňou (*Dobrá nuocku tomu domu...*). Podporoval politické rozhodnutia v prospech slovenskosti, potvrdzoval národné povedomie a v neposlednej miere obohatil slovenskú literatúru tým, že zvečnil charaktery, vzory, spôsoby našich ľudí. V tomto zmysle sa tento spisovateľ stal emblémom svojej doby a Dolnej zeme.

Menej sa hovorí o tom, že vo svojich besedniciach, črtách a poviedkach zachytil aj slovensko-rumunskú spoluprácu, ba aj pokusy o slovensko - srbské vzťahy. Tieto momenty nachádzame v črte venovanej Nadlačanovi Pavlovi Suchanskému. Tu sa dozvedáme, ako rodina tohto popredného gazdu, neskoršie aj úradníka v známej nadlackej ľudovej banke, a ako sa dnes hovorí, aj tvorcu verejnej mienky a verejného činiteľa – podporovala rumunského predáka Vasileho Lukáča (rum. Vasile Lucaciu; dnes je po ňom pomenovaná ulica v Nadlaku). Nečudo, že z rodiny Pavla Suchanského pochádza aj Dr. Ana Florea – rodená Anna Suchanská, ktorá v rokoch 2000-2004 zastupovala Slovákov a Čechov v rumunskom parlamente ako zvolená poslankyňa za Demokratický

zväz Slovákov a Čechov v Rumunsku. Pavel Suchanský, o ktorom písal Tajovský, bol jej praprastarý otec.

Z prózy o Pavlovi Suchanskom sa dozvedáme aj to, ako sa do Martina vydala delegácia Nadlačanov – medzi nimi pravda aj Pavel Suchanský a jeho priateľ Srb Iza Mudrići, ktorého mohutný pomník z čierneho mramoru sa dodnes dôstojne vyníma v starom rumunskom cintoríne v Nadlaku.

Jozef Gregor Tajovský sa inšpiroval životom ľudí v Nadlaku v krátkych prózach, ktoré vyšli v r. 1910 v zbierke *Spod kosy*. Aj v divadelných hrách dokázal podať obraz zo života našich ľudí tak, že sa stali protagonistami dnes už klasického divadelného repertoáru.

Treba poznamenať, že Tajovský písal nielen sociálne ladené diela, ale aj veľmi zaujímavé a málo uvádzané expresionistické a psychologické modernisticky – teda nie realisticky - poňaté hry, ktoré dnes môžu byť v mnohom podnetnejšie než tradične uvádzané práce, na čo upozorňujú interpretácie a komentáre mladších generácií literárnych vedcov.

Jozef Gregor Tajovský bol veľmi silnou a zaujímavou osobnosťou, ešte azda originálnejší ako súkromná osoba než ako spisovateľ. Bol to človek vnútorne sofistikovaný a pritom veľmi prostý a dobrý. Bol citlivý a nanajvýš schopný empatie, hlbokej úcty k inému a najmä k svojej manželke Hane. Ich vzťah sa určite odzrkadlil v psychickom ustrojení literárnych postáv, najmä žien, ako i v problematike, týkajúcej sa postavenia ženy (*V službe, Tma, Hriech, Matka*).

Zhodou okolností si tohto roku pripomíname 70. výročie úmrtia spisovateľa Jozefa Gregora-Tajovského a zároveň 125. výročie narodenia jeho manželky Hany Gregorovej. V slovenskej kultúre je známa nielen ako manželka spisovateľa a národného dramatika, ale aj ako pozoruhodná osobnosť, spisovateľka, verejná činiteľka.

Hana Lilgeová, ako sa volala za slobodna, sa narodila 30. januára 1885 v Martine. Od r. 1906, keď sa vydala, volala sa Gregorová a pod týmto menom sa dostala do literatúry a kultúry, do slovenského, ba i medzinárodného ženského a vôbec kultúrneho hnutia. V rokoch 1906-1910 žila spolu s manželom v Nadlaku a pomáhala pri osvetovej činnosti. Žene bažiacej po slobodnom rozvíjaní duchovných daností, po modernom spôsobe života nebolo v konzervatívnom Nadlaku ľahko. No nebolo jej ľahko ani neskoršie, keď sa manželia vrátili na Slovensko a najmä cez prvú svetovú vojnu, keď zostala ako nastávajúca mamička sama a musela sa postarať o živobytie, kým manžel bol na vojne. Všetko zvládla, lebo bola tuhej náтуры.

Ako matka bola obetavá. Svojej dcére Dagmar (po vydaji Dagmar Prášilová) zabezpečila vzdelanie, po ktorom túžila aj ona, ale nemohla ho dosiahnuť. Dcére dožičila aj

cesty po svete za poznáním. Napokon jej pomáhala ako stará matka pri deťoch. Hana Gregorová zomrela 11. decembra 1958 v Prahe, kde sa odsťahovala za svojou dcérou. Odpočíva spolu so svojím manželom v Tajove.

Ako verejná činovníčka bola dušou spisovateľskej organizácie, ženských iniciatív. Ako spisovateľka sa prejavila prekladmi z maďarskej literatúry. Preložila obľúbenú knihu známeho maďarského spisovateľa Mikszátha *Dáždnik sv. Petra*. Vlastnými prácami vstúpila do literatúry zbierkou próz *Ženy* r.1912. Je autorkou viacerých próz, v ktorých zobrazuje predovšetkým osud žien, ich snahu o emancipáciu. U mnohých mužských spisovateľov si za to vyslúžila odsúdenie. Aj národný buditeľ Svetozár Hurban-Vajanský ju odsúdil (!) za jej postoje a vízie. Mysliteľ Ján Lajčiak však mal pochopenie pre jej snahy a vyjadril súhlas s jej počínaním.

Písala aj pre deti, vydala cestopisy, ako je napríklad kniha *Svet je tak krásny* (1935). Udalosti zo svojho života zaznamenala v spomienkach, ktorých rukopis upravila a vydala neskoršie dcéra Dagmar Gregorová Prášilová.

Hana Gregorová podala obraz istého segmentu života a vrstiev slovenskej spoločnosti, i činnosti v ženskom hnutí v obsiahlejšom zväzku *Slovenka pri krbe a knihe* (1929). Je v nej spomenutý aj pobyt v Nadlaku. Najnovšie vydanie tejto knihy vyšlo zásluhou dnešného ženského hnutia na Slovensku r.2008.

O svojich rodičoch písala dcéra Dagmar Gregorová Prášilová (24. apríla 1916 Budapešť - 5. októbra 2005 Praha). I keď bola umelkyňou, po vydaji sa venovala rodine, svojím trom deťom. Roku 1993 navštívila Nadlak v sprievode svojej dcéry Tatjany Šiskovej. Z návštevy Nadlaku mala radosť, a to napriek nedopatreniam pri plánovaní a odsunutí odhalenia pamätnej tabule na budove nadlackej školy, ktorej sa mala zúčastniť. Pre zádrhy administratívy sa tento akt napokon neuskutočnil, až o týždeň, keď už odcestovala.

Slováci v Rumunsku si uctili pamiatku slovenského národného dramatika Jozefa Gregora Tajovského tým, že presadili, aby jeho meno niesla najstaršia školská ustanovenie stredného stupňa, kde sa vyučuje po slovensky – nadlacké lýceum (oficiálny názov Grup Școlar Jozef Gregor Tajovský - Školské stredisko Jozefa Gregora Tajovského). Vydali mu zbierky próz a hier, písali o ňom články a štúdie (Dr. Pavel Husárik, Ján Kukučka, Dr. Pavel Rozkoš, Ondrej Štefanko a ďalší). Na priečelí lýcea v Nadlaku je pamätná tabuľa s reliéfnym portrétom spisovateľa, dielo výtvarných umelcov zo Slovenska a Rumunska, ktoré vzniklo v duchu kultúrnej spolupráce. Prvý vikend po dátume narodenia spisovateľa nadlacké lýceum vyhlásilo za Deň školy, ktorý sa oslavuje už takmer desaťročie. Pri tejto príležitosti vychádza informačný bulletin, propagačné materiály a popri oficiálnych udalostiach sa usporadúvajú i kultúrne a športové podujatia.

Krátko k tradičnému a postmodernému literárnemu mysleniu

V 20. storočí s prehodnocovaním základov filozofie a jazykovedy sa paralelne prehodnocovalo aj literárne myslenie, ba dokonca aj také literárne pojmy, o ktorých sa myslelo, že sú stabilné. Takýmto literárno-teoretickým pojmom je aj otázka autorstva. Stala sa jednou zo základných oblastí, ktorú teoretici v období moderny a postmodernity podrobili kritike. Vo svojom príspevku budem sledovať proces premeny autorskej koncepcie od druhej polovice 19. storočia až po súčasnosť, pričom osobitnú pozornosť venujem následkom týchto zmien, prejavujúcim sa vo vzťahu subjektu a autorského subjektu, rozprávačskej techniky, ako aj autora a čitateľa.

Problematika autorstva úzko súvisí s koncepciou subjektu. Pri tejto otázke je vhodné vychádzať z jej karteziánskeho poňatia (týka sa filozofie R. Descarta), a to z toho dôvodu, lebo v myslení sa uplatňovalo viac storočí a k jeho prehodnoteniu došlo až v období moderny a postmodernity. Karteziánske chápanie subjektu pokladá človeka za jednotné, koherentné individuum so stabilným centrom (jadrom), ktoré sa mu prisudzuje už pri narodení a rozvíja sa spolu s ním, pričom sa nemení, a preto ostáva kontinuitný (totožný, identický) sám so sebou. Táto koncepcia subjektu silne ovplyvňuje aj poňatie autorského subjektu, ako i spisovateľskú stratégiu. Tradičné literárne myslenie (obdobie premodernity a čiastočne aj moderny, od konca 18. storočia do prvej polovice 20. storočia) hovorilo o autorovi ako o identickom subjekte, tvoriacom identický text. Jedným z najdôležitejších kritérií je jeho genéza, pôvod, respektíve to, kto je jeho autorom. Autor v takomto chápaní nadobúda bezvýhradnú autoritu, nadvládu nad svojim textom a súčasne aj nad čitateľom, keďže od neho očakáva, aby bez spochybnenia prijal spisovateľský odkaz, zakódovaný do literárneho diela. Takto ponímaný autor je v jednej osobe tvorcom, majiteľom a nositeľom zmyslu umeleckého textu. Túto formu vzťahu medzi autorom a jeho textom možno metaforicky označiť ako vzťah medzi otcom a dieťaťom. Základnou požiadavkou takejto textotvorby je jednotnosť¹ (homogénnosť, koherentnosť), čo znamená cielavedomé organizovanie každého elementu textu okolo

1 Pôvodcom myšlienky o jednotnosti literárneho diela je Aristoteles, ktorý vo svojej Poetike analyzuje túto požiadavku v súvislosti s tragédiou. Podľa neho dej tragédie sa má rozvíjať na základe jednej logiky. O tom pozri bližšie Arisztotelész: Poétika. Lazi Könyvkiadó, Szeged, 2004, p. 30-50. Pod jednotnosťou v súvislosti s románom 19. storočia sa rozumie napríklad tematická integrita a lineárne rozvíjanie deja, v ktorom dôsledné zobrazovanie identických charakterov jednotlivých postáv, ako aj jednotná náracia a jednotný štýl slúžia na zvýraznenie hlavnej myšlienky. O tom pozri bližšie: Hajdu Péter: A regény egységességéről. In: Az elbeszélés módozatai. Szerk.: Józán Ildikó – Kulcsár Szabó Ernő – Szegedy-Maszák Mihály. Osiris, 2003, p. 9-28.

akejsi centrálnej osi (filozofický, morálny odkaz autora, hlavná myšlienka, idea diela), ktorý je tomuto centru podriadený a jeho úlohou je, aby podopieral, posilňoval autorov zámer. Výsledkom takejto textotvorby je tradičný text, v ktorom medzi signifikátom (označený) a signifikantom (označujúci) splyývajú hranice. To znamená, že slová sú totožné so svojim významom, respektíve vyjadrujú autorom zakódovaný, na jeden význam redukovateľný zmysel². Na znázornenie takéhoto typu spisovateľskej stratégie uvediem román Mila Urbana *Živý bič* (1927). Autorským zámerom v tomto románe je poukázať na ničivé následky vojny a protest proti nej. Urban do centra ideového plánu románu kladie myšlienku o nezmyselnosti vojny a v záujme udržiavania jej platnosti až do konca všetky zložky epického textu usporiada tak, aby zodpovedali tomuto morálnemu odkazu. Na scénu uvádza vojnou vykoľajené, fyzicky a mentálne zničené postavy (Ondrej Koreň, Ilčíčka, Eva Hlavajová, Matajka a ostatní), tragické osobné príbehy ktorých dáva vyrozprávať vševédecemu narátorovi. Tento realizuje naráciu z jediného, autorom určeného pohľadu, smerujúceho k ústrednej myšlienke románu. Prirodzene, text slúži autorovmu zámeru aj z aspektu umeleckých prostriedkov. O takomto texte možno povedať, že je polysémický, respektíve mierne symbolický. To znamená, že sa pohybuje podľa jedinej logiky, jedinej zásady, jedinej uzavretej štruktúry, následkom čoho funguje vypočítateľne. Polysémický pohyb textu smeruje k jedinej pravde, k jedinému významu, zakódovanému autorom do diela. Význam symbolu rúk, zvona, biča sa síce v románe rozmnožuje, jeho cieľom je však jediná, centrálna pravda, odsúdenie vojny. Tradičné literárne myslenie sa aj v procese interpretácie opiera o významotvornú funkciu autora. Pri rozbere literárneho textu zohrávajú hlavnú úlohu také mimotextové okolnosti, ako napríklad vznik (genéza) diela, životopis autora, literárno-historické súvislosti a spoločenské podmienky. Takýto kontextuálny, autorom centrálnie riadený prístup obmedzuje slobodu myslenia čitateľa, posúva ho na vedľajšiu koľaj a redukuje zmysel textu na ustálený, fixný význam. Tento pozitivistický diskurz má v školskej praxi aj v súčasnosti rozhodujúce miesto. Čitateľa-žiaka zbavuje možnosti osvojovania neodmysliteľných kompetencií pri práci s literárnym textom.

Nadvládu autora nad textom, jeho autoritu začali podkopávať v rámci moderny, v prvej štvrtine 20. storočia, ruskí formalisti, ktorí zmysel literárneho textu hľadali v jeho jazykovej štruktúre. O literárnom diele rozmýšľali ako o jazykovom objekte (vplyv Saussurea), čo zároveň spĺňalo aj kritérium literárnosti. Tento prístup, zakladajúci sa na tex-

2 Pri tejto problematike sa žiada spomenúť Barthesovu klasifikáciu literárnych textov na čitateľné (lisible) a na pisateľné (scriptible). Medzi čitateľné texty Barthes zaraďuje tradičné, uzavreté texty, v ktorých sa hranice medzi signifikátom a signifikantom stierajú, signifikát je jednoznačný, text má jediný význam. Medzi pisateľné texty zaraďuje tie, ktoré majú otvorenú štruktúru, a v ktorých sa rovnováha medzi signifikátom a signifikantom rozbúra, následkom čoho v procese interpretácie nie je možné dopracovať sa k akémusi definitívnemu zmyslu textu, pretože signifikát (hlavná myšlienka) sa neustále odkladá. O tom pozri bližšie: Roland Barthes: *S/Z*. Osiris-Gond, 1997, p.13-29.

tualite nepočítal s autorom a neuznával významotvornú funkciu ani vo vzťahu k nemu, ani vo vzťahu k čitateľovi. Treba však poznamenať, že vysunutím autora z analýzy umeleckého textu formalisti sledovali predovšetkým metodické ciele. K úplnému rozbúraniu spisovateľovej autority dochádza až zásluhou postštrukturalistov Rolanda Barthesa, Michela Foucaulta a dekonštruktéra Jacquesa Derrida. Odmietnutie autora ako garanta jedinej pravdy (zmyslu literárneho textu) bezpochyby súvisí so vznikom psychoanalýzy, reprezentovanej Freudom (Výklad snov, 1900), čo od základov zmenilo doterajšie teórie o identickom subjekte. Freudova hĺbková psychológia vyvracia predstavu o jeho jednotnom, stabilnom centre (jadro) a upozorňuje na fragmentárnosť, heterogénnosť subjektu, ktorý sa v rôznych situáciách objavuje v rozmanitých maskách, a tak nadobúda polymorfný (roztrúsený) charakter. V zmysle tejto novej teórie osobnosti dochádza tiež k decentralizácii autorského subjektu, čo sa prejavuje napríklad v rozpade autorskej perspektívy (autorovho hlasu) na rôznorodé zorné pohľady, následkom čoho sa naštrbí aj stabilná rozprávačská pozícia. Tradičnú úlohu vševedúceho a personálneho rozprávača preberajú viacerí narátori, ktorí sa navzájom dopĺňajú a z iného aspektu dotvárajú daný príbeh. Príkladom na to môže byť rozprávačská technika Pála Závada. V románe *Jadvisa párnája*, 1997 (*Jadvisin vankúšik*, Kalligram 1999) v jednej úlohe rozprávača (v prvej osobe) vystupujú traja (Ondriš, Jadvisa, Mišu), v *Milote*, 2002, dvaja (Erka a báči Ďuro), pričom hlavne báči Ďuro sa dostáva do nespočetných rozprávačských funkcií, v ktorých si nasadí masku včelára, pestovateľa maku, putujúceho pestovateľa maku, drogistu, farmaceuta, obchodníka, investora, správcu, manžela, záletníka, otca, znalca rodokmeňa, režiséra divadelnej hry, kvázi revenanta, starejšieho, showmana a podobne. Závada dekonštruovaním tradičnej pozície vševedúceho autora sa pokúsil o zúžitkovanie jeho širokého obzoru a informovanosti v novej podobe. V románe *A fényképész utókora*, 2004, (*Potomkovia fotografa*, Kalligram 2010), ako aj v románe *Idegen testünk* 2008 (*Naše cudzie telo*) vyskúšal rozprávačskú techniku, zakladajúcu sa na nespočetnom množstve narátorov, hovoriacich v prvej osobe množného čísla. „My“, narátori, voľne prestupujú z jednej úlohy do druhej, hranice medzi nimi, ako aj hranice medzi ich rodom sa neustále premieňajú, vyvrátiac tým predstavu tradičného literárneho myslenia o jedinom zmysle textu. Takáto rozprávačská technika zásadne oslabuje pozíciu autora, ktorého hlas sa postupne vytráca a rozplýva, bez toho, aby sa vyjadril k prerozprávanému daniu. Týmto sa text³ otvára čitateľovi, ktorý sa takto môže aktívne podieľať na tvorivom akte tvorby rôznorodých významov. Všetko, o čom sa hovorilo v tomto odstavci,

3 Dekonstruktčné uvažovanie (Derrida) vysunie stredobod (centrum, garanta jednotného textu v tradičnom literárnom myslení) z jeho ustáleného miesta na neustále sa meniace miesto. Týmto narúša lineárnosť textotvorby, v dôsledku čoho sa text rozpadá a nadobúda rozplývavý, premenlivý charakter. Pozri bližšie Derrida, Jacques: A struktúra, a jel és a játék az embertudományok diskurzusában. In: Helikon. 1994/1-2.p.21-35.

sa vzťahuje na textotvorbu postmodernej, ktorú si osvojil aj Pál Závada. Ako z predchádzajúceho vyplýva, postmoderna genéza (pôvod, autor) literárneho diela nepokladá za dôležitú, ba dokonca ju úplne odmieta. Túto zásadu Závada vo svojich románoch tematizuje v podobe nejasností okolo otcovstva. Niektoré jeho postavy (Jadviga, Erka, Kohút, Mišu) nemajú jednoznačné vedomosti o svojom pôvode, čo sa v príbehu manifestuje vo virtuálnom otcovstve, pripísanom Apovkovi, báčimu Ďurkovi či Francimu. Jednoznačne to nevysvitne ani na konci románov (výnimkou je Kohút). Tu sa možno odvolávať na tradičné chápanie vzťahu autora a textu ako na vzťah otca a dieťaťa, čo postmoderna neuznáva. Súvisí to aj s intertextualitou (citátovosť, základný termín J. Kristovej), ako základnou textotvorbou postmodernej. Podľa nej neexistuje originálny – čistý text, iba text, ktorý sa zrodil v intertextualite, miešaním textov rôznych autorov rôzneho štýlu a žánru. Autori postmodernej (napríklad Péter Eszterházy, Lajos Grendel, Pavol Viličkovský, Pál Závada) preberajú citáty, ktoré nemusia dať do úvodzoviek (nie je podstatné, kto je ich pôvodcom) a zakomponujú ich do vlastného textu. Hra rozličných textov generuje množstvo významov, ktoré sa tvoria a zanikajú v závislosti od neustále sa meniacich kontextov. Navzájom sa formujú a zotierajú, nemožno ich uzavrieť či ohraničiť. Takýto spôsob samotvorby významov Derrida nazval disemináciou (rozsev).

Pri takomto chápaní literárneho textu sa mažu hranice medzi binárnymi opozíciami písanie – čítanie, autor – čitateľ. Čitateľ sa stáva spoluautorom, keďže sa demokratizuje vzťah medzi ním a autorom a prisudzuje sa mu významotvorná funkcia. Toto nové postavenie čitateľa vyžaduje od neho vážnu intelektuálnu činnosť, zakladajúcu sa na tvorivom procese čítania a písania, vkladania vlastných asociácií medzi riadky textu. Postmoderné dielo následkom decentralizácie textu má viac výkladov, preto sa nedá jednoznačne určiť, o čom vlastne hovorí.

Segedín 29. novembra 2010

Použitá literatúra

1. Arisztotelész: Poétika. Lazi Könyvkiadó. Szeged, 2004.
2. Barthes, Roland: S/Z. Osiris-Gond, 1997.
3. Barthes, Roland: A szöveg öröme. Osiris, 2001.
4. Bevezetés a modern irodalomelméletbe. Szerk.: Jefferson, Ann-Robey, David. Osiris, 1995.
5. Bókay Antal: Irodalomtudomány a modern és posztmodern korban. Osiris, 1997.

6. Derrida, Jacques: A struktúra, a jel és a játék az embertudományok diskurzusában. In: Helikon. 1994/1-2.
7. Gács Anna: Miért nem elég nekünk a könyv. Kijarat Kiadó, 2002.
8. Hajdu Péter: A regény egységességéről. In: Az elbeszélés módozatai. Szerk.: Józán Ildikó-Kulcsár-Szabó Ernő-Szegedy Maszák Mihály. Osiris, 2003.
9. Závada, Pál: Jadviga párnája. Magvető, 1997.
10. Závada Pál: Milota. Magvető, 2002.
11. Závada Pál: A fényképész utókora. Magvető, 2004.
12. Závada Pál: Idegen testünk. Magvető, 2008.
13. Žilka, Tibor: Text, posttext. Vysoká škola v Nitre, 1995.

Práca s textom ľudovej rozprávky O divotvornom hrnčičku v škole¹

V ľudovej rozprávke s názvom *O divotvornom hrnčičku* je základným štylistickým postupom epické rozprávanie. Reč rozprávača je úsporná, prostá. Znakom kompozičnej výstavby je na začiatku textu úvodná formulka: „*Boli raz dve deti, ktoré nemali ani otca ani matku.*“. Stručne je tu teda vyjadrený opis obrazu zo života týchto dvoch sirôt. Po úvodnej formulke nasleduje neurčitá lokalizácia deja a autor uvádza žiaka do neho: „*Bývali v malom domčeku a veru im tam nebolo veľmi dobre, lebo nemali z čoho žiť.*“ Pokazuje sa tu na sociálne postavenie ľudu, na jeho biedu - Anička a Janičko nemali ani čo jesť. Žiak si už vie predstaviť, ako asi žili braček so sestričkou: boli takí hladní, že sa Janko vybral do hory niečo nazbierať. Slovo „nazbierať“ žiaci ťažko vyslovujú, preto je

1 Predmetom daného príspevku je rozbor textu ľudovej rozprávky s názvom *O divotvornom hrnčičku*. Pôvodne vyšla v antológii ľudovej slovesnosti *Zlatá brána* (1975, reedície 1989 a 2004), ktorú zostavila Mária Ďuričková (1919-2004). V súčasnosti sa nachádza v platnej čítanke zo slovenskej literatúry v Slovenskej republike (Benková, S. – Pavlovič, J. – Štefeková, K.: *Čítanka pre 3. ročník základných škôl*. SPN, Bratislava 2003, s. 9), resp. v knihe *Zlatá brána* (1989, s. 127).

Z kvantitatívnych dôvodov nebudeme uvádzať charakteristiku žánru ľudovej rozprávky (o tom bližšie pozri: Sedlák, J.: *Epické žánre v literatúre pre mládež*. SPN, Bratislava 1981, s. 17-53), životopisné údaje M. Ďuričkovej (o tom bližšie pozri: kol.: *Slovník slovenských spisovateľov pre deti a mládež*. LIC, Bratislava 2005, s. 66-68), resp. detailnejšie rozpracovanie didaktických postupov konkrétnej vyučovacej hodiny, ktorej témou je práve táto rozprávka. Našou snahou je (v pozadí možnosti) pokúsiť sa o všeobecný rozbor textu (samozrejme, s dôrazom na vyučovaciu hodinu v 3. ročníku ZŠ) so zreteľom na jeho praktickú analýzu (o teoretickej nadväznosti bližšie pozri: Šenkár, P.: *Možnosti interpretácie literárneho textu*. UKF, Nitra 2008, s. 11-63).

Zdôrazňujeme pri tom možnosť priam nekonečných možností, ktoré nám dáva interpretačná práca s literárnym textom. Načrtnutý príspevok je „iba“ jedna z možností, ktorý svoju „konečnú“ (keď sa dá vôbec hovoriť o takej) podobu dostane pri komplexnom chápaní vyššie spomenutých teoretických faktov, resp. pri čítaní celej spomínanej zbierky (či ostatných diel) autorky, alebo pri obznámení sa (aj) s recenziami o tejto vzácnej knižke.

Pri práci s literárnym textom by sa mohli využiť aj ostatné (v texte nespomínané) metódy a formy práce na vyučovacej hodine zo slovenskej literatúry (o tom bližšie pozri: Obert, V.: *Detská literatúra a čitateľský rozvoj dieťaťa*. Aspekt, Nitra 2002, s. 55-106 – na prvom stupni ZŠ; Obert, V.: *Komunikatívnosť v čitateľskej recepcii a interpretácii*. UKF, Nitra 1998, s. 45-127 – na druhom stupni ZŠ).

V texte zámerne používame namiesto pojmu „čitateľ“ slovo „žiak“, nakoľko daný text je v školskej čítanke a predpokladá (najmä) pôsobnosť školského literárneho vzdelávania (napriek knižnému „originálu“ vychádzame teda z „učebnicového“ textu vzhľadom na typ periodika). V príspevku neuvádzame ani miesto citácií, nakoľko rozprávka sa nachádza na spomínanej strane v učebnici a má rozsah „iba“ 21 riadkov. Na konci príspevku neuvádzame ani použitú literatúru, nakoľko okrem čítanky sme, pravdupovediac, nepoužívali sekundárne zdroje. Pramene, ktoré pomáhajú komplexnejšie pochopiť problematiku, sú uvádzané v zátvorke priamo v tomto texte.

potrebné čítať ho najskôr po slabikách, ktoré sa neskôr spoja do slov. Potom toto slovo nahlas prečíta učiteľ-slovenčinár a slabší žiaci po ňom individuálne opakujú. To isté sa zopakuje pri slovách sestrička, hrnčiček, izbička a netrepezlivo. Spýtame sa žiakov, či vedia povedať, akým slovným druhom je slovo „nabierať“ (sloveso?). V expozícii rozprávky je už naznačený aj základný konflikt, možná motivácia (hlad detí), pre ktorú sa začína putovanie hrdinu.

V rozprávke je hlavnou postavou Janko, ktorý ide do hory, aby niečo nabieral ako jedlo pre seba i svoju sestričku Aničku. Tu sa stretávame so samotnou zápletkou. Janko stretne cestou babku, ktorá si nevládze vytriahnuť z bariny vozík. Deťom vysvetlíme, čo znamená slovo „barina“ (bažina, močarina). Janko nezaváhal (nie je lenivý) a pomohol babke vytriahnuť vozíček z bariny. Cítiť tu výchovné pôsobenie rozprávky - pomoc a úcta k starším ľuďom. Aktualizujeme to metódou rozhovoru: o tom, ako žiaci pomáhajú starším ľuďom; poukážeme na potrebu pomoci starším aj na konkrétnych príkladoch, ktoré deti povedia z vlastnej skúsenosti, napr. odnieť starej mame domov nákup, previesť starého otca cez cestu, uvoľniť starším v autobuse miesto na sedenie a pod. Pripomenieme žiakom, že október je mesiac úcty k starším. Je to vlastne etické posolstvo rozprávky príjemcovi-žiakovi a zároveň je tu aj vyjadrený postoj kladnej postavy Janka, ktorý vykoná dobrý skutok, za ktorý je aj odmenený. Tento fakt tvorí hlavnú myšlienku samotnej rozprávky: každý človek je za dobrý skutok odmenený a najväčšou odmenou je hrejivý pocit pri srdiečku, že som niekomu pomohol.

Z prečítaného textu vidíme, že na začiatku je pri stručnom opise použitý aj reálny motív. Postavy nie sú vôbec opísané, sú len uvedené do deja. V rozprávke vystupujú štyri postavy: Janko, Anička, babka a rozprávač. Hlavnou postavou je teda Janko, ktorý je statočný a zdvorilý voči babke. So žiakmi si všimneme, že sa babka poďakovala Jankovi za pomoc, odmenila ho darom (čarovný hrnčiček) a povedala mu, že nebudú viac hladovať. Keď budú hladní, majú povedať: „*Var, hrnčiček, var!*“ a keď budú toho mať dosť, majú povedať: „*Ďakujem, hrnčiček, už dost!*“. Žiaci si majú všimnúť, že veta „*Var, hrnčiček, var!*“ sa v texte opakuje až trikrát (symbolické číslo). Tento hrnčiček je čarovný predmet (typický prvok ľudových rozprávok), ktorý má Jankovi pomôcť zbaviť sa biedy.

Babka povedala Jankovi, že keď má dosť jedla, má sa mu poďakovať. Je tu zreteľný moment, ktorý poukazuje na výchovu k zdvorilostnému a slušnému správaniu. Janko poďakoval aj babke a šťastný utekal domov za sestričkou. Je tu naznačená atmosféra šťastia dvoch detí, ktoré už nebudú hladovať. Čarovný hrnčiček je symbolom túžby a snov detí, aby už nikdy nepocítili hlad. Ak sú v rozprávke túžby a sny vyjadrené symbolom, ide o ďalší charakteristický znak fantastickej ľudovej rozprávky.

Ďalej si žiaci majú všimnúť, že autor používa na vyjadrenie svojich myšlienok jednoduché vety a jednoduché súvetia (výstavba textu). V texte je bohato frekventovaná zlučovacia spojka „a“, podradňovacie spojky „keď“ a „že“, čo zvyrazňuje časovú postupnosť rozprávania a umocňuje hovorový ráz textu, napr.: „*Vezmi si tento hrnček a choď domov... Už jej bola plná izbička, keď Janko dobehol.*“

V texte je okrem priamej reči zastúpený aj dialóg Janka s babkou. V tejto časti textu by mohol učiteľ-slovenčinár pri čítaní použiť práve metódu čítania s dôrazom na rolu (dialogizácia - hlasný druh čítania). Služi to tiež k didakticky vyššiemu zvládnutiu textu.

Slovná zásoba rozprávky je bohatá aj z lexikálneho hľadiska, napr. často sa v nej o. i. používajú deminutíva (zdrobneniny), ktorými sa autor prihovára mladému čitateľovi (žiakovi): hrnčiček, chlapček, Janiček, Anička, vozíček, sestrička, kašička, izbička. Všetky slová by učiteľ-slovenčinár mohol napísať na tabuľu (metóda písania) a určiť napr. ich slovný druh (podstatné mená).

Raz, keď nebol Janko doma, si Anička navarila kašu sama, ale nevedela hrnčiček zastaviť, lebo nepoznala čarovné slovíčko *ďakujem*. Anička teda nekonala správne. Mala na Janka počkať, alebo sa mala hrnčeku za jedlo pekne poďakovať. Tu je mierne zachytené napätie deja: kým Janko dobehol domov, izbička už bola plná kaše. Dôležité je tu ponaučenie pre žiakov: Anička hrnčeku nepoďakovala a on ju preto neposlúchol. Všetci dobre vieme, že za pomoc sa treba pekne poďakovať.

Na záver vyučovacej hodiny by sa mohla využiť aj detská predstavivosť a fantázia, napr. žiaci by mohli nakresliť ilustráciu, ktorá vystihuje text rozprávky v učebnici (napr. hrnček položený na stole a všade plno kaše, ktorú navaril a pod.). Zároveň si tým pripomenieme aj funkciu ilustrácie v literárnom diele (metóda pozorovania).

Z načrtnutého rozboru vyplýva, že ide o ľudovú fantastickú rozprávku, v ktorej sa skutočný svet (bieda a hlad sirôt) prelína so svetom neskutočným (čarovný hrnčiček, ktorý sám varí). Využíva všetky osobitosti rozprávkovej stavby, ale do určitej miery redukuje fantastické prvky a bohato využíva reálne motívy (prevaha reality).

Po hlasnom prečítaní textu a interpretačnej práci s rozprávkou by učiteľ-slovenčinár mohol na nasledujúcej vyučovacej hodine emocionálne prehĺbiť obsah textu, napr. metódou predvádzania – dramatizáciou. Bola by to zároveň aj motivácia pre deti - upevňovať ich vzťah k ľudovému umeniu, najmä k ľudovým rozprávkam. Žiaci by vyjadrili svoje predstavy aj slovné podľa vlastnej fantázie. V triede pred hodinou by učiteľ-slovenčinár spolu so žiakmi mohol pripraviť dve scény: prvá by bola hora, cez ktorú pôjde Janko a stretne tam babku. Druhá, malá izbička, v ktorej Janko býva s Aničkou. Potom by si hlasným čítaním opäť prečítali celý text rozprávky z čítanky a povedali by stručný obsah textu (reprodukcia), hlavnú myšlienku príbehu, konanie jednotlivých postáv a vzájom-

né vzťahy medzi nimi. Niekoľkí dobrovoľníci by išli pred tabuľu a učiteľ-slovenčinár by im mohol rozdeliť úlohy. Využil by na to najoptimálnejšiu techniku tvorivej dramatiky vo vyučovaní literatúry, t. j. „hranie rolí“ (tzv. role-play), ktorá spočíva vo vciťovaní sa do jednotlivých postáv bez jej reprodukcie v autorskom chápaní či zmysle. Žiaci si chvíľu premyslia, čo budú hovoriť (ak to bude potrebné, učiteľ- slovenčinár im pomôže) a hra sa môže začať. Hra vytvorí príležitosť pre jazykové cvičenia, na zvyšovanie jazykovej kompetencie žiakov. Žiaci sa môžu predviesť v úlohe Janička, Aničky, babky a rozprávača. Popritom vyjadrujú už predtým získané informácie a určité fakty stručne, aktívne a s emocionálnym nasadením (emocionálna výchova). Potom si zahrajú divadielko bez úlohy rozprávača. Počas celej vyučovacej hodiny sú tvoriví a učia sa niečo nové (aj) vďaka tvorivej dramatike. Lahšie si tým osvoja obsah prečítaného textu a zároveň rozširujú a zdokonaľujú svoju slovnú zásobu, ktorá je jednou so základných podmienok úspechu vo výchovno-vzdelávacom procese: učia sa správne vyslovovať jednotlivé slová a využívajú pri tom mimiku, gestikuláciu... - čo si vôbec neuvedomujú, lebo hrajú to, čo cítia a ako to cítia. Ostatní žiaci v triede pozorujú svojich spolužiakov (metóda pozorovania) a zároveň premýšľajú, ako by to zahrli oni. Dramatizácia vo vyučovaní literatúry má teda významnú úlohu a žiaci majú túto metódu (asi) najradšej. Predvádzajú ju s radosťou a ich tvorivými nápadi je často naplnená celá trieda.

V rámci medzipredmetových vzťahov žiaci môžu na hodine výtvarnej výchovy pripraviť napr. „čarovný“ hrnček modelovaním z moduritu a môžu ho vymalovať aj farbami. V priebehu týždňa si žiaci môžu pripraviť aj literárny kútik v triede (názornosť). V ňom okrem fotografií zberateľov ľudovej slovesnosti by mohla byť aj fotografia Márie Ďuričkovej, jej životopisné údaje, knihy, úryvky z knížiek a pod.

Tento spôsob práce sa musí kladne odzrkadliť na vyučovacej hodine zo slovenskej literatúry, veď pomocou zvýšenej aktivity žiakov sme prispeli k ich výchove a vzdelávaniu z rôznych aspektov. A čo iné by sme chceli, milí kolegovia ...?

Hodnotenie činnosti Výchovno-vzdelávacieho výboru CSS v rokoch 2007-2010

1. Činnosť VVV:

Výchovno-vzdelávaci výbor pracoval ako sedemčlenný zbor v zmysle štatútu Celostátnej slovenskej samosprávy (CSS) a ročných pracovných plánov. Prenesenie kompetencií Valného zhromaždenia (VZ) na VVV bolo na zasadnutiach dlho témou, lebo výbor má veľmi obmedzené kompetencie. Len v jednom prípade, v otázke schválenia návrhu priorít pri vydávaní učebníc pre Ministerstvo školstva a kultúry prenieslo Valné zhromaždenie kompetencie na výbor.

Výbor zasadal väčšinou ročne štyrikrát pred zasadnutím VZ, na každom zasadnutí bol uznesenia schopný.

2. Vypracovanie pracovných plánov

Východiskovými cieľmi výboru pri vypracovaní ročných plánov bolo:

- Vytvoriť právny a organizačný rámec činnosti s vymenovaním základných úloh a cieľov výboru
- Pripomienkovanie a hodnotenie aktuálnych dokumentov, konkurzov, vyplývajúcich zo zriaďovateľskej a celoštátnej pôsobnosti CSS (prevádzkované školy, národnostné školy, Slovenské pedagogické metodické centrum - SPMC)
- Príprava základov strategickej činnosti výboru na roky 2007-2010
- Riešenie aktuálnych problémov (spolupráca s Ministerstvom školstva MR a jeho menšinovým výborom)
- Riadenie práce výboru v súlade so Systémom riadenia kvality CSS

3. Rozpis činnosti výboru

VVV sa zaoberal otázkou **prenesenia kompetencií** VZ CSS na VVV v školských otázkach. Navrhol VZ, aby v administratívnych organizačných záležitostiach prenieslo kompetencie na výbor. Tento návrh nebol schválený.

Predseda výboru, riaditeľka SPMC a školská referentka sa pravidelne zúčastňovali v Bratislave **na koordinačnej porade a hodnotiacom seminári** v tematike aktivít v oblasti doškolovania pedagógov, ako aj na rôznych pobytoch detí v materskej krajine. Paleta metodických kurzov, ako aj aktivít pre študentov sa obohatila tak z obsahovej, ako aj z formálnej stránky. Vznikli nové formy aktivít: výjazdové kurzy slovenských lektorov do

Maďarska, letný kurz pre žiakov maturitného ročníka, rekreačný letný pobyt vo Vysokých Tatrách, športový, tanečný tábor na Slovensku.

VVV podporoval **činnosť SPMC** v oblasti aktivít, informovania a doškolovania pedagógov. V roku 2010 SPMC zorganizovalo konferenciu pre slovenských pedagógov a odborných poradcov na Slovensku, v septembri konferenciu pre riaditeľov národnostných škôl.

V spolupráci so SPMC sme vydali **Zborník - databázu** národnostných škôl a škôlok v tlačenej forme. Vydanie sa realizovalo v roku 2010.

Výbor prerokoval **správu o činnosti a plánoch SPMC**, za sľubnú hodnotil snahu zapojiť do činnosti vo väčšej miere základné školy, jazykové školy.

Podporoval vydanie odborného-metodického časopisu **Slovenčinár** a vydanie medzinárodného čísla Slovenčinára.

VVV **spolpracoval s delegátom CSS** v Celostátnom menšinovom výbore pri MŠ.

V roku 2009 delegoval pani Zuzanu Medvedovú za členku výboru. Podpredsedníčka Celostátneho menšinového výboru Zuzana Medvedová referovala o činnosti výboru na konferencii učiteľov a riaditeľov v roku 2010 a každoročne aj na zasadnutí VVV.

Došlo k prerokovaniu Organizačných stanov škôl a Systému riadenia kvality (SRK) CSS. VVV na základe nového SRK dal prepracovať a schválil Systém riadenia kvality škôl a Dokument na zriadenie kvality SPMC. Konštatoval, že základné dokumenty vyhovujú právnym predpisom a obsahovým požiadavkám. Výbor navrhol schváliť akčný plán na nasledujúce roky, v ktorom sú presne určené kontrolné a organizačné úlohy CSS.

VVV vyjadril mienku k **rozpočtovým plánom** škôl, navrhoval prijať rozpočty škôl a SPMC, ako i koncepciu rozpočtu v období 2007-2010.

Výbor navrhol zjednotenie miery národnostného príplatku v školách prevádzkovaných CSS. Príplatok bol určený vo výške 36 %.

Výchovno-vzdelávací výbor CSS **pripomienkoval** modifikácie **základných dokumentov** v prevádzkovaných školských inštitúciách, ako aj v národnostných školách a škôlkach, kde nie je miestna slovenská samospráva. (Pedagogický program, Program žiackych domovov, Domáci poriadok, štatúty, pracovné plány, rozpočtové plány, rozpis predmetov a hodín, hodnotenia školského roka, Systém riadenia kvality atď.)

Nepodporil návrh zmeny pomenovaní dvojязыčných škôl v Sarvaši a v Békéšskej Čabe.

CSS ako prevádzkovateľ na základe smerníc Systému riadenia kvality škôl v každom školskom roku v októbri schválila akčný plán VVV na daný školský rok .

Výbor si vypočul **referáty** vedúcich troch škôl a riaditeľky SPMC o aktuálnom školskom roku a pripomenkoval školské dokumenty, počet tried a žiakov.

V **Novom Meste pod Šiatrom sa uskutočnila kontrola** školských dokumentov, hospodárenia, rozpočtu a vyplácania príplatkov. O návšteve prevádzkovateľa bol urobený zápis. Odbornou kontrolou bola poverená školská odborníčka a kontrolórka.

Výbor sledoval a hodnotil fungovanie **Programu pre nadaných**. Konštatoval, že školy sa v tomto programe nerovnomerne aktivizujú. Vyhodnotenie I. kola sa dostalo do kompetencie kuratória Verejnoprospešnej nadácie za Slovákov v Maďarsku.

Výbor navrhol VZ podať **žiadosť** do Ministerstva školstva na doplnenie medzirezortnej dohody o možnosti vysielania hostujúcich učiteliek materských škôl. Táto žiadosť nebola rešpektovaná.

S cieľom objasniť mechanizmus navrhovania **učebníc**, vypísania konkurzu ministerstva, schvaľovania a vydávania učebníc, sme na naše zasadnutie ako hosti pozvali predstaviteľov vydavateľstiev Nemzeti Tankönyvkiadó (Národné vydavateľstvo učebníc), T. Konsept, SikerX a Štefana Kraslána z MŠ MR.

Výchovno-vzdelávací výbor prerokoval stav vydávania učebníc, zostavil prioritnú listinu učebníc, navrhovaných na vydanie. Výbor podporil zámer zapojiť sa do EU-projektu TÁMOP. Navrhol zoznam učebných pomôcok, na ktoré má konzorcium získať finančné prostriedky.

Školský výbor sa písomne obrátil na Verejnoprospešnú nadáciu ZSM so žiadosťou, aby z financií, zabezpečených SR pre školu v prírode, zorganizovala turnus aj pre stredné školy.

Táto žiadosť bola akceptovaná.

Výbor vyjadril mienku o programe **kandidátok na post riaditeľa** SPMC, v čabianskej, v sarvašskej škole, ako aj v Novom meste pod Šiatrom. Výbor v každom prípade navrhol CSS vypísať konkurz na post riaditeľa danej školy, vypracoval harmonogram postupu voľby a vymenovania.

Na jar r. 2010 sme spolu so SPMC zorganizovali na Slovensku, v Čremošnom, konferenciu pre slovenských pedagógov a odborných poradcov a koncom augusta, v Budapešti pre riaditeľov národnostných škôl.

Výbor navrhol VZ vypísať konkurz na verejné obstarávanie stravy, racionalizovať fungovanie kuchyne v Novom meste pod Šiatrom. Výbor sa každoročne zaoberal verejným obstarávaním na zabezpečenie stravovania v sarvašskej škole.

Výbor na mnohých fórach vyjadril neodkladnú potrebu rekonštrukcie čabianskej školy. Podporoval podanie projektu DAOP (Dolnozemský operatívny program).

VVV sa zaoberal Pedagogickým programom a Organizačným, prevádzkovým poriadkom budapeštianskej školy a podporoval zmenu Organizačného poriadku školy, ako aj opatrenia súvisiace s racionalizáciou.

Výbor sa v rokoch 2007-2010 zaoberal aj konkrétnymi otázkami národnostného školstva v škôlkach a školách, kde sa slovenčina vyučuje ako predmet :

- Možnosti združenia škôl (Békešská Čaba- Kétšopron)

Výchovno-vzdelávací výbor sa na základe odbornej analýzy zaoberal možnosťami prevzatia školy v Kétšoproni. Na základe dokumentácie a prognózy nenavrhol Valnému zhromaždeniu prevzatie školy.

- Zavedenie národnostnej výučby v Penc-Keszegu
- Problémy v národnostnej škole v Jači
- Vstup škôl do združenia v Hollóháze
- Vyučovanie slovenskej vzdelanosti v našich školách
- Otázka termínu jazykových skúšok
- Podporoval vymenovanie vedúcej v škôlke v Patvarci.
- Schválil pedagogický program škôlky v Novohrade.
- Každoročne sme dali odporúčanie národnostným školám a škôlkam (v tých dedinách, kde nie je slovenská menšinová samospráva), ktoré sa uchádzali o podporu MŠ MR.
- Konzultoval s vedúcimi katedier slavistiky v Maďarsku.
- Navrhoval elektronizáciu kníh na portál [www.sulinet.hu/orökségtár](http://www.sulinet.hu/orökségtar).
- Zaoberal sa otázkou počtu študentov v národnostnom školstve.

V Budapešti 25. októbra 2010

Michal Lászik

predseda

Metodický časopis Celostátné slovenskej samosprávy (CSS)

Publikácia vyšla s finančnou podporou
Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí

Za vydanie zodpovedá
predseda CSS
Ján Fuzik

Redakcia
Edita Pečeňová,
hlavná redaktorka – Maďarsko
Viera Boldocká – Srbsko
Eudmila Šomráková – Rumunsko

Jazyková redaktorka
Daniela Onodiová

Typografia, zalamovanie, príprava do tlače, tlač:
Progresszív Nyomda Kft.
5600 Békéscsaba, Erkel u. 2.
Technický redaktor: Kovács I. Zoltán

ISSN: 1218-151X

Náklad: 350 výtlačkov

Slovenčinár

